

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ВКЛУЧУВАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТО ВО ИНКЛУЗИВНОТО СЕКСУАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

ВОДИЧ ЗА УЧИЛИШТА

WWW.INCLUDEDPROJECT.EU

ВКЛУЧУВАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТО ВО ИНКЛУЗИВНОТО СЕКСУАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Водич за училишта

Adrián Crescini · Aikaterini Arampatzi · Anja Marojevic · Anna Bellan
Daniela Eletti · Dominique Borm · Eleni Bogiatzidaki
Epameinondas Koutavelis · Erisjan Bregu · George Balamotis
George Kosyvas · Кристина Василеска · Laura Stanzani · Lorena Valencia
Marina Natsia · Meritxell Martínez · Naya Boemi · Nicola Paganoni
Salma Aladdin · Vaska Bojadji · Valentina Narváez · Veronica Cattini · Vesper
Veer Visser

2023

Овој водич е подготвен во рамките на проектот “**INCLUDED: Инклузивно сексуално образование преку креативни методи**” (Бр. на проект 2020-1-UK01-KA227-SCH-094470). Оваа публикација ги одразува гледиштата на авторите и Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба на информациите содржани во неа.

Партнери на Проектот INCLUDED

- Merseyside Expanding Horizons (Обединето Кралство): www.expandinghorizons.co.uk
- La Xixa Teatre (Шпанија): www.laxixa.org
- Anziani e Non Solo (Италија): www.anzianienonsolo.it
- Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика (Грција): <https://pdeattikis.gr/EU/>
- Sexmatters (Холандија): www.sexmatters.nl
- КМОП – Центар за едукација и иновација (Грција): <https://education-hub.kmop.org/>
- КМОП Скопје (Македонија): www.mk.kmop.org

Оваа публикација е лиценцирана од Creative Commons.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Содржина

ВОВЕДНИ ТЕКСТОВИ	7
Вовед: информации за проектот	7
Како да го користите овој водич	8
Терминологија	9
II. МЕТОДОЛОШКА РАМКА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ХОЛИСТИЧКИ И ПОЗИТИВНИ РАБОТИЛНИЦИ ЗА АНГАЖИРАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТА ВО СЕКСУАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	9
Критичка педагогија (Paulo Freire)	9
Критичен инцидент	9
Театар на угнетените	10
Процесно ориентирана психологија	11
Зошто овие методологии се соодветни за целите на проектот?	12
III. ЗОШТО Е ВАЖНО ДА СЕ ВКЛУЧАТ СЕМЕЈСТВОТА И КАКО МОЖЕ ТОА ДА СЕ НАПРАВИ?	13
Анализа на интервјуата на училишниот персонал	14
Со зборовите на наставниците	19
IV. КРЕАТИВНИ РАБОТИЛНИЦИ ЗА АНГАЖИРАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТА: ПАТЕКА НА УЧЕЊЕ И АКТИВНОСТИ	21
МОДУЛ 1: Активности за наставници и семејства за негување на градење на тим и работа, активирање на тела и пристапување кон теми	22
МОДУЛ 2: Активности за наставниците да извршат внатрешна работа што се рефлектира на нивната улога како наставници, нивните ограничувања и нивните индивидуални и професионални визии во врска со сексуалноста	29
МОДУЛ 3: Активности за наставниците и семејствата да ја продлабочат содржината поврзана со сексуалното образование	41
МОДУЛ 4: Активности за промовирање на дијалог помеѓу училиштето и семејствата	51
V. ИСКУСТВА ВО СЕКОЈА ЗЕМЈА	62
V.I ИСКУСТВОТО ВО ГРЦИЈА	62
V.II ИСКУСТВОТО ВО ИТАЛИЈА	63
V.III ИСКУСТВОТО ВО МАКЕДОНИЈА	65
V.V ИСКУСТВОТО ВО ШПАНИЈА	67
V.VI ИСКУСТВОТО ВО ОБЕДИНЕТОТО КРАЛСТВО	70
V.VI ИСКУСТВОТО ВО ХОЛАНДИЈА	73
VI. ЗАКЛУЧОК	76
VII. РЕФЕРЕНЦИ	78
VIII. АНЕКСИ	81

Табела со најчесто заедничко појавување на кодови	76
Анализа на заедничко појавување на кодови (График на Sankey).....	82

ВОВЕДЕН ДЕЛ

Вовед: информации за проектот

„INCLUDED: Инклузивно сексуално образование преку креативни методи“ е проект на Еразмус+ во областа на училишното образование кој ги обединува напорите на седум партнери во шест земји: Merseyside Expanding Horizons во Обединетото Кралство, Anziani e Non Solo во Италија, КМОП Скопје во Македонија, La Xixa во Шпанија, Sexmatters во Холандија, Регионалната дирекција за основно и средно образование на Атика и КМОР – Центар за едукација и иновација во Грција.

Според УНЕСКО, иако придобивките од сеопфатното сексуално образование (ССО) се широко демонстрирани, сè уште има ограничени информации за неговото влијание врз ранливите групи, вклучително и млади луѓе со интелектуални, когнитивни и физички различности. Проектот INCLUDED беше создаден за понатамошно истражување и тестирање на соодветни и ефикасни методологии за оваа целна група, придружувајќи ги училиштата и семејствата кон самоспознавање и дијалози насочени кон поттикнување на поинклузивно и похोलистичко сексуално образование (Проект Included, 2023).

Понатаму, избувнувањето на КОВИД-19, меѓу многу други аспекти од нивниот живот, влијаеше и на сексуалното образование на тинејџерите на различни начини, правејќи го проектот INCLUDED особено навремен: од една страна, со затворањето на училиштата, сексуалното образование добиваше помалку или остана без внимание низ целиот свет (Rutgers, април 2020 година). Дополнително, според извештаите на ЕУРОПОЛ и УНИЦЕФ, зголемената употреба на интернет поради пандемијата го зголеми ризикот од сексуално вознемирување на малолетници преку Интернет, предизвикувајќи итна потреба да се едуцираат да препознаат и да го спречат таквиот ризик. Од друга страна, бидејќи КОВИД-19 ги принуди училиштата низ целата земја нагло да се затворат, многу родители презедоа дополнителна улога како „учители“ на кои им беше потребна поддршка за да се поврзат со своите деца и да истражуваат на темата за сексуалното здравје на значаен и повеќе намерен начин (Проект Included, 2023).

Со оваа премиса, INCLUDED имаше за цел да дизајнира и имплементира ССО, наставен процес и учење заснован на наставна програма за когнитивните, емоционалните, физичките и социјалните аспекти на сексуалноста. Имаше за цел да им обезбеди на децата и на младите знаења, вештини, ставови и вредности кои ги зајакнаа да се грижат за своето здравје, благосостојба и достоинство; да развијат почитувани социјални и сексуални односи; да размислат како нивните избори влијаат на нивната и благосостојбата на другите; и да разберат и да обезбедат заштита на нивните права во текот на нивниот живот (Проект Included, 2023). Од друга страна, проектот INCLUDED, кој беше најмногу фокусиран на обезбедување на алатки и вештини на наставниците за спроведување на наставната програма за сексуално образование, исто така придонесе за нивно надградување и проширување на нивното знаење и капацитет во врска со оваа тема (Проект Included, 2023).

INCLUDED одговори на тие предизвици создавајќи:

- Наставна програма за обука за учениците за да ги поддржи во ефикасно постигнување на основните резултати од учењето од сексуалното образование (според стандардите на СЗО).
- Е-курс за наставниците преку кој се поддржат да можат да применат практики во сексуалното образование за своите ученици преку креативни методи.
- Насоки за политиките засновани на искуството во секоја земја-партнер за тоа како да се имплементира креативен пристап на целото училиште за холистичко и

позитивно сексуално образование, насочено кон училишните власти и креаторите на политиките.

Овој документ претставува методолошки водич кој има за цел да им помогне на училиштата да обезбедат активна соработка на родителите и старателите во програмата за сексуално образование за ученици во согласност со препораките на политиката на СЗО.

Како да се користи овој водич

„Вклучување на семејството во инклузивно сексуално образование: водич за училиштата“ е методолошки водич за наставниците и училишниот персонал за развивање работилници за инклузивно сексуално образование за семејствата и училишната заедница. Методологиите кои се применуваат при креирањето и спроведувањето на предложените активности се: Педагошки пристап заснован на методологијата за Универзален дизајн за учење и Критичката педагогија на Paulo Freire; Методологија на критични инциденти; Театар на угнетените; Процесно ориентирана психологија. Сите активности ставаат важен фокус на различноста, врз основа на интерсекцискиот пристап: раса, пол, способности, социјална класа, миграциски статус, сексуална ориентација итн.

Целите на овој водич се:

- Да се поддржат училиштата со насоки кои лесно се применуваат, лесно достапни за да допрат и да ги вклучат семејствата во сексуалното образование на превентивен, проактивен и позитивен начин.
- Да се поддржат родителите да играат ефикасна улога во сексуалното образование на нивните деца и да се здружат со училиштата со цел да се постигнат успешни резултати од учењето во однос на сексуалното образование.
- Да се споделат отворени образовни ресурси кои можат да придонесат за благосостојбата и социјалната инклузија на младите, особено оние во ранливи ситуации.

Овој водич е наменет првенствено за училиштата да можат да обезбедат вклучување на семејствата во програмите за сексуално образование. Сепак, веруваме дека исто така може да биде многу корисно за семејствата да стекнат нови информации и техники кои ќе им помогнат да ги заштитат правата на нивните деца.

Водичот е структуриран на следниов начин:

- Методолошка рамка за имплементација на холистички и позитивни работилници за семејно ангажирање во сексуалното образование: во ова поглавје ќе најдете опис на методологиите на кои се засноваше нашата работа на истражување, креирање и имплементација.
- Зошто е важно да се вклучат семејствата и како тоа може да се направи: во ова поглавје, ќе најдете анализа на 22 интервјуа со училишниот персонал за важноста од поддршката и вклучувањето на семејствата за да се обезбеди холистичко и позитивно сексуално образование за учениците.
- Креативни работилници за ангажирање на семејствата: патека на учење и активности: во ова поглавје ќе ја најдете патеката на учење и детален опис на активностите создадени и тествани во рамките на INCLUDED работилницата со училишниот персонал и семејствата.
- Искуството во секоја земја: во ова поглавје, ќе најдете опис на пилот обуката спроведена во секоја земја партнер, заедно со оценките како на учесниците така и на фасилитаторите.

Терминологија

Во ова водич ќе забележите дека не го користиме терминот „попреченост“, туку зборуваме за интелектуална, когнитивна и функционална различност. Со гордост можеме да констатираме дека ова е едно од влијанијата што проектот INCLUDED го имаше врз партнерските организации. Иако сме свесни дека оваа промена во терминологијата може да привлече критики, решивме да користиме „различност“ бидејќи терминот „попреченост“ понекогаш може да носи негативни конотации и да имплицира недостаток на способност или компетентност, додека термините „интелектуална, когнитивна и функционална различност“ може да помогне да се промовира попозитивна и поинклузивна перспектива. Дополнително, овие термини го нагласуваат фактот дека лицата со „попреченост“ може да имаат низа различни силни страни и способности и не треба да се ставаат сите во ист кош.

Употребата на термините „интелектуална, когнитивна и функционална различност“ е исто така поинклузивна, бидејќи не сите лица со различни способности се идентификуваат со терминот „попреченост“. Некои лица можеби претпочитаат да користат други термини, како што се „различно способни“ или „невродивергентни“, за да се опишат себеси.

Генерално, ние веруваме дека користењето термини кои се фокусираат на различноста и инклузивноста може да помогне да се создаде попозитивна и поприфатлива средина за разлика од негативните стереотипи што може да доведат до стигматизирање или исклучување на лицата од одредени активности или можности, дури и ако се целосно способни за учество со правилно сместување и поддршка.

Последно, но не и најмалку важно, „попреченост“ е често релативен концепт кој е определен од општествените норми и очекувања, како и од достапноста на ресурси и поддршка. Свкупно, важно е општеството да ги препознае и да ги реши начините на кои структурните и општествените фактори можат да влијаат на статусот на способност-попреченост и да работи на создавање поинклузивна и поподдржувачка средина за сите лица.

II. МЕТОДОЛОШКА РАМКА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ХОЛИСТИЧКИ И ПОЗИТИВНИ РАБОТИЛНИЦИ ЗА АНГАЖИРАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТА ВО СЕКСУАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Критичка педагогија (Paulo Freire)

Основачот на Партиципативно акцино истражување (ПАР), Критичка педагогија, Популарно образование, Теологија на ослободувањето и критичка теорија на Латинска Америка, Paulo Freire (1921–1997) беше претходник на епистемологиите на Југот. Во областите на образованието, истражувањето и комуникацијата, неговата главна книга, Педагогија на угнетените (1968), означи пред и потоа, прво во Латинска Америка, а подоцна се рашири во други региони, како северни така и јужни, отворајќи ново поле за размислување за писменоста и образованието како ослободителна култура (Fernández-Aballí, 2020). Работата на Freire беше карпа за латиноамериканското движење Популарно образование, кое послужи како образложение за многу грасрут и антирепресивни политички движења на глобално ниво. Популарното образование е филозофија и педагогија заснована на концептот на ослободувачко образование во кој:

- а) Сите агенти се способни да предаваат и учат.
- б) Сите агенти поседуваат одредено знаење.

- в) Сите агенти се предмет на процесот и никогаш не се објекти на процесот.
- г) Сите агенти имаат исто право да зборуваат и да бидат слушнати.
- д) Сите агенти имаат исто право да предлагаат проблеми, опции, содржини и решенија (La XixaTeatre, 2023).

За Freire, критичката педагогија е политичка и морална практика која нуди знаења, вештини и општествени врски кои им овозможуваат на учениците да ги истражат можностите за тоа што значи да се биде критички настроен граѓанин. Во исто време, проширување и продлабочување на нивното учество во ветувањето за суштинска демократија, наместо метод или априори техника што ќе им се наметне на сите студенти (Giroux, 2010).

Freire се залагаше учениците да се третираат како коавтори на знаење и информации. На дијалогот, кој им овозможува на сите слободно да поставуваат прашања и да споделуваат мислења, му се посветува посебно внимание во предложениот метод за поставување проблеми. Оттука, образованието се гледа како практика на слобода, а при практикувањето на слободата, наставниците и учениците можат да ја зголемат својата свест преку дијалог (Shih, 2018).

Критичен инцидент

Концептот на „културен шок“ или „критичен инцидент“ беше развиен од страна на францускиот социјален психолог Margalit Cohen-Emerique. Овој метод има за цел да им помогне на луѓето да работат преку културните разлики или искуствата од „културен шок“. Наодите на Cohen-Emerique се совпаѓаат со широко распространетиот критицизам за она што се нарекува стратегија „специфична за културата“: од една страна, обезбедувањето точно и тековно знаење за културните норми е невозможно. Бидејќи секоја култура е динамична и постојано се менува, како и поради тоа што нејзините членови имаат различни уникатни искуства, постојат одредени вредности и однесувања кои можат да се применат на цели културни групи и нивните членови. Од друга страна, се чини дека е исклучително предизвикувачки ефикасно да се примени овој вид на знаење во реални ситуации: некако, антрополошкото знаење е предизвик да се транспонира во рутинските отелотворени интеракции.

Културен шок е интеракција со личност или предмет од различна култура, поставена во одреден простор и време, која предизвикува негативни или позитивни когнитивни и афективни реакции, чувство на губење на референтни точки, негативна претстава за себе и чувство на недостаток на одобрување што може да доведе до непријатност и бес. (Cohen-Emerique 2013:65)

Со цел да се справи со проблемите што ги идентификуваше, Cohen-Emerique разви методологија која интензивно се користи во обуката и надзорот на стручните лица во социјалниот и здравствениот сектор. Интеркултурниот пристап на Cohen-Emerique се заснова на три чекори, секој заснован на различни методи и алатки за обука и бара развој на различни компетенции: 1. Децентрирање 2. Откривање на културната рамка на референци на другиот(ите) 3. Преговарање (Elan Interculturel, 2019).

1) Децентрирањето е првиот чекор и се заснова на разбирањето дека кога има конфликт, тоа не е само резултат на културата на другата личност, туку повеќе од интеракцијата на две различни културни референтни рамки. Така, децентрирањето поттикнува истражување на сопствените културни модели, практики и норми и како тие комуницираат со вредностите, нормите и очекувањата на другите (Elan Interculturel, 2019).

2) Можеме да се видиме појасно кога сме свесни за нашите сопствени културни норми, вредности и претстави. Ова се целите за оваа фаза: стекнување потемелно разбирање на културните норми, вредности и однесувања на поединци од други култури; отстранување со симплистички претпоставки и стереотипи; да се биде свесен за многуте варијабли кои можат да влијаат на културната референтна рамка на другиот.

3) Третиот чекор, преговарањето, подразбира обид да се реши одредено прашање, додека идентитетот на двете страни ќе се задржи колку што е можно непроменет. Охрабрени сме да развиеме ставови за преговарање и комуникациски вештини во овој период.

Театар на угнетените

Театарот на угнетените (Theater of the oppressed TO) беше развиен во 1970-тите од бразилскиот драматург Augusto Boal и беше една од главните алатки за партиципативна комуникација и популарните образовни движења во Латинска Америка. За разлика од многу општествени аспекти на театарот, Театарот на угнетените (ТУ) е политички театар. Тоа е заедничка средба за еманципација. Врз основа на епистемологијата на Педагогијата на угнетените на Paulo Freire, ТУ користи театарски игри за да ги демеханизира нашите перцепции, правејќи нè свесни за нашите културни филтри со тоа што ги прави експлицитни и реагирајќи на нашите сопствени конфликти и искуства. Поставувањето на поединечни прашања и нивното последователно екстраполирање во искуствата на групата ни овозможува да бараме и создаваме алтернативи за конфликтите кои честопати е тешко да се решат од индивидуална позиција (Boal, 2006).

Театарот на угнетените е добро познат низ целиот свет. Тоа е збир на драматични тактики дизајнирани да го разоткријат системското угнетување и експлоатација во секојдневни околности и да ги трансформираат гледачите во актери. Оваа поетика користи различни методи, вклучувајќи Форум театар, Театар за весници, Театар со слики, Невидлив театар и други. Сите тие се развиени со цел да се постигне одредена цел, а тоа е да се претворат набљудувачите во актери. Всушност, терминот „гледач/гледачка“ не треба да се сфати само како фраза што се користи во уметноста, туку и во политиката. Boal верува дека можеме да станеме политички играчи во секојдневниот живот со дејствување во драматичен контекст (Coudray, 2017).

Театарот на угнетените е театар во оваа најархаична примена на зборот... сите човечки суштества се Актери (тие глумат!) и Гледачи (тие набљудуваат!). Тие се Глед-Актери... Сè што прават актерите, ние го правиме во текот на нашите животи, секогаш и секаде. Актерите зборуваат, се движат, се облекуваат за да одговараат на амбиентот, изразуваат идеи, откриваат страсти - исто како што правиме во секојдневниот живот. Единствената разлика е во тоа што актерите се свесни дека го користат јазикот на театарот и на тој начин подобро можат да го свртат во своја полза, додека жената и мажот на улица не знаат дека тие се театар во живо. (Boal, 2002, стр. 9)

Процесно ориентирана психологија

Процесна работа – процесирање (ПР) е интердисциплинарен метод кој нуди ставови и алатки за олеснување на трансформацијата и растот преку управување со конфликти. Методот ПР може да се примени на психолошки, физички и општествени проблеми како на индивидуално така и на колективно ниво (trabajodeprocesos.net).

Овој метод обезбедува модел кој интегрира и користи придонеси од различни дисциплини за да ја олесни индивидуалната и колективната трансформација и раст. Се

применува во различни полиња: развој на заедницата и организацијата, обука за различности и лидерство, индивидуална психотерапија и семејни односи, советување и групно олеснување. Процесната работа се фокусира првенствено на развивање состојба на свест; односно помагање на луѓето и групите да сфатат како ги перцепираат и живеат нивните искуства, учење да го променат нивниот пристап и откривање информации што не ги забележуваат или маргинализираат, а тоа ја ограничува нивната способност да реагираат. Голем дел од информациите што ни се потребни за да се трансформираме и растеме не се перцепираат бидејќи тоа е предизвик за нашата обична свест. Без да знаеме, ние маргинализираме одредени аспекти - кои ги нарекуваме субјективни - на нашето секојдневно искуство: емоции, желби, соништа, интуиции, фантазии, расположенија итн., бидејќи тие се во конфликт со нашиот основен систем на верување или со доминантната култура на која ние припаѓаме. Затоа, не си дозволуваме да слушаме или да зборуваме за искуства кои се надвор од опсегот на нашата обична свест и да можеме да ги согледаме сигналите и информациите на една необична реалност. За среќа, она што го маргинализираме не исчезнува, потребни се само различни патишта за да се манифестира и да се разгледа, било на лично било на колективно ниво. Процесирањето нè учи да се поврземе со нашата најдлабока суштина и да научиме како да бидеме креативни и да се движиме во услови на екстремни околности. Користи различни алатки како што се Отворени форуми, Групно Олеснување и Форумски Ориентирани Процеси (trabajodeprocesos.net).

Зошто овие методологии се соодветни за целта на проектот?

Сеопфатното сексуално образование (ССО) има за цел да им обезбеди на децата знаења, вештини, ставови и вредности кои ќе ги поттикнат да го реализираат своето здравје, благосостојба и достоинство; да развиваат почитувани општествени и сексуални односи; да размислат како нивниот избор влијае на нивната и благосостојбата на другите; и да ги разберат и обезбедат заштита на нивните права во текот на нивниот живот. Сепак, иако користа од ССО е нашироко докажана, според УНЕСКО има ограничени информации за неговото влијание врз маргинализираните групи, вклучително и младите лица со интелектуални, когнитивни и физички различности, па оттука соодветните и ефикасни методологии за оваа целна група треба дополнително да се истражат. Според истражувачите, методите што се засноваат на моделирање, играње улоги, вежбање и пракса, можат да бидат доста корисни за подобрување на вештините на лицата со интелектуални различности (Schaafsma et al., 2015).

Од друга страна, УНЕСКО наведува дека сексуалното образование има најголемо влијание кога училишните програми се надополнуваат со вклучување на родители и наставници, институти за обука и служби погодни за младите, усвојувајќи пристап на цело училиште.

Преку проектот INCLUDED, конзорциумот дизајнираше и тестираше наставна програма за инклузивно сексуално образование за средношколци и модел за поттикнување на пристап на цело училиште кон сексуалното образование, и двете базирани на театарски техники. Навистина, употребата на креативни методи како што се играњето улоги и театарските игри се покажа како ефикасна во едукацијата на младите, додека пристапите на критичката педагогија и педагогијата на угнетените можат ефикасно да се користат за негување на дијалогски односи во групите. Како што рекол Paulo Freire: „Преку дијалог, пристапите наставникот-на-учениците и учениците-на-наставникот престануваат да постојат и се појавува нова улога: наставник-ученик со ученици-наставници. Наставникот повеќе не е само оној кој предава, туку оној кој учи во дијалог со учениците, кои пак, додека учат, исто така, предаваат. Тие стануваат заеднички одговорни за процесот во кој сите тие растат“ (Freire, 1970: 80).

Креативните и партиципативните методи се особено погодни за работа на сексуално образование со деца, тинејџери и лица со интелектуална, когнитивна и/или функционална различност од неколку причини:

- 1) Тие поттикнуваат активно учество: Креативните методи како уметност, игра и драма ги вклучуваат учесниците активно во процесот на учење. Ова е особено важно за сексуалното образование, бидејќи им овозможува на тинејџерите и лицата со интелектуална, когнитивна и/или функционална различност да ги истражуваат и поефикасно да ги изразат своите чувства и мисли.
- 2) Тие овозможуваат персонализација на учењето: секој има уникатно темпо и стил на учење. Креативните методи овозможуваат процесот на учење да се прилагоди на индивидуалните потреби на секој ученик. На пример, лице со интелектуална различност може да користи цртежи и слики за подобро да ги разбере концептите, додека лице со понапредни јазични вештини може да претпочита дискусија и дебата.
- 3) Тие промовираат самоизразување и самодоверба: Креативните и партиципативни методи, исто така, промовираат самоизразување и самодоверба, кои се од суштинско значење за сексуалното образование. Овие методи им овозможуваат на тинејџерите и лицата со интелектуална, когнитивна и/или функционална различност да ги изразат своите чувства, мисли и прашања за сексуалноста без страв од осуда. Ова може да биде особено важно за оние кои можеби се чувствуваат маргинализирани или исклучени од други образовни средини.
- 4) Тие се достапни: Креативните и партиципативните методи се достапни за лицата со интелектуална, когнитивна и/или функционална различност бидејќи тие не се потпираат исклучиво на употребата на текст и вербален јазик. Учесниците можат да користат различни форми на изразување, како што се цртежи, фотографии, играње улоги и други визуелни и сензорни средства, што ги прави поинклузивни.

III. ЗОШТО Е ВАЖНО ДА СЕ ВКЛУЧАТ СЕМЕЈСТВОТА И КАКО МОЖЕ ТОА ДА СЕ НАПРАВИ?

Во согласност со рамката на политиката на УНЕСКО, за развој на наставните програми, корисно е да се организира некаков облик на соработка со родителите, не само за да се обезбеди потребната поддршка од нив, туку и да се гарантира оптимална „соодветност“ помеѓу неформалната улога на родителите и формалната улога на училиштето (Stabback, 2016). Во случај на ученици со интелектуални, когнитивни и/или функционални различности, уште поважно е поддршката да оди на двата начина: родителите често се чувствуваат беспомошни кога се соочуваат со сексуалноста на нивните деца. И покрај важноста на семејството во сексуалното образование, според извештајот за 2018 година „Сексуално образование во Европа и Централна Азија: Современ и неодамнешен развој“ семејствата, како претставници на општеството во училиштата, можат да го одвратат воведувањето соодветни програми за сексуално образование. Всушност, додека во Холандија речиси и да нема општествено противење на сексуалното образование, во Македонија и Обединетото Кралство има одредено противење, а во Шпанија има сериозно противење на сексуалното образование. Во Италија, сексуалното образование не е задолжително во училиштата и, кога се предлагаат програми, учеството на учениците мора да биде одобрено од семејствата, затоа здружувањето со нив е од клучно значење. Во Грција, курсевите за сексуално образование, а особено оние што вклучуваат Специјално образование се индивидуални и прилично несистематски, па

затоа зависи од семејството да ги едуцира и поддржува своите деца за тоа прашање (INCLUDED Проектна апликација, стр. 136).

Родителите имаат клучна улога во поддршката на учењето на нивните деца, а ангажирањето на родителската заедница во овие почетни фази ја поттикнува родителската посветеност и за она што е во наставната програма и за учењето на нивните деца. Вклучувањето на родителите во учењето на нивните деца прави значајна разлика, не само за децата, туку и за самите родители (УНЕСКО, 2016, стр. 13).

Анализа на интервјуата на училишниот персонал

Со цел да се продлабочи истражувањето за важноста на семејствата и нивната поддршка на училиштата како средство за гарантирање на сеопфатно сексуално образование на учениците, помеѓу мај и октомври 2022 година, конзорциумот спроведе интервјуа со училишниот персонал. Беа спроведени вкупно 22 полуструктурирани интервјуа¹ со наставници и училиштен персонал од следните земји: Грција, Италија, Македонија, Холандија, Обединетото Кралство и Шпанија, со цел да се идентификуваат нивните потреби во врска со сексуалното образование и поддршката од семејствата на нивните ученици. Интервјуата потоа беа анализирани со помош на техники за анализа на содржина. Како резултат на тоа, беа идентификувани осум категории: обука, интерес во однос на темата; содржината; семејна релевантност; дијалог; родители; улогата на наставниците; социјална интервенција/едукација со семејствата.

Спроведена е анализа на содржина најпрво со користење на отворена кодификација (разделување на податоците и нивно означување со кодови), а потоа со користење на аксијална кодификација или процес на поврзување на кодови (категории и концепти) едни со други, преку комбинација на индуктивно и дедуктивно размислување. Како примарен материјал беа користени наративите добиени преку транскрипцијата на интервјуата.

Беше употребен софтверот ATLAS.ti v.23 за истакнување на фреквенцијата и значењето на категориите и кодовите, за организирање на квалитативни податоци, како и алатка за илустрација на резултатите преку облак со зборови (слика 1) и табела со истовремено појавување на кодови (види анекси).

Слика 1

¹ Полуструктурирани интервјуа се квалитативни алатки базирани на водич за теми или прашања. Водачот на интервјуто може слободно да воведо дополнителни прашања за да ги разјасни концептите или да добие дополнителни информации.

Следната табела ги прикажува главните лингвистички категории кои се наоѓаат во целиот корпус на интервјуа и нивните соодветни наративи или дискурси.

Главни категории	Главни дискурси на испитаниците
Обука и интерес во врска со темата	<p>Повеќето од испитаниците немале обука за сексуално образование. Оние кои имаат, спомнаа дека овие обуки имале технички, теоретски и специфичен пристап. Иако повеќето од интервјуираните имаат личен и професионален интерес за прашањата за сексуалното образование, тие изразуваат тешкотии во примената и носењето на темите на училиште, или пак, сексуалното образование го доживуваат како нешто што не е толку поврзано со предметот што вообичаено го предаваат.</p>
Содржина	<p>Испитаниците ја изразија потребата за продлабочување на знаењето за прашањата за сексуалното образование, не само со биолошки, туку и со емотивен и сеопфатен пристап. Некои од нив, исто така, ја споделија потребата од стекнување иновативни методи и алатки за решавање на вакви теми.</p> <p>Главните прашања кои се идентификувани дека треба да се решат се:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пол, полов идентитет и сексуална ориентација - согласност - порнографија - сексуални односи - социјални мрежи - употреба на контрацептивни средства - сексуално преносливи инфекции (СТИ) <p>Испитаниците идентификуваа одредени ограничувања и мерки на претпазливост што треба да се земат предвид кога се занимаваат со тинејџери и теми за сексуално образование: на пример, различните нивоа на зрелост на учениците во исто одделение, религиозните верувања и влијанието на семејството.</p>
Семејна релевантност	<p>Испитаниците сметаат дека е многу релевантно да се генерираат случаи на дијалог со семејствата. Сепак, некои од нив го идентификуваат како тежок процес и мислат дека може да има одредено ниво на отпор од некои семејства. Некои испитаници ги делат семејствата на „отворени“ и „затворени“ и тоа го поврзуваат со различни култури, религии и вредности. Во однос на религиите, постојат две кои се споменуваат како „ограничувачки“: католицизмот и исламот. Наставниците ги перцепираат тие фактори како тешкотии и ограничувања за воспоставување однос и дијалог со семејствата.</p> <p>Во однос на одобрувањето на програмите за сексуално образование од страна на семејствата, одговорите се многу различни во зависност од контекстот. На пример, во Холандија, таквото одобрување не е неопходно и сексуалното образование е дел од училишната програма. Во Италија, потребно е одобрение и согласност од семејствата; Италијанските наставници, исто така, ја идентификуваат потребата од стручни лица за темите да ги придружуваат овие процеси, верувајќи дека тоа може да ја поттикне довербата и поддршката на</p>

	семејствата.
Односот на наставниците за темите за сексуално образование:	Повеќето од испитаниците изјавиле дека би се чувствувале удобно да разговараат за теми за сексуално образование со своите ученици. Сепак, повеќето испитаници сметаат дека им недостасуваат информации во однос на содржината и се плашат дека може да има многу теми со кои нема да можат да се справат.
Улога	<p>Во однос на улогата на наставниците во сексуалното образование на учениците, се чини дека таа различно се перципира во зависност од нивното поле на настава и искуство. На пример, наставниците кои предаваат биологија генерално изразуваат поголема близина со темата; иако нивниот главен пристап е научен, тие ја споменуваат потребата да се пристапи кон сексуалното образование од други гледишта, на пример од емоционалната. Од друга страна, професорите по математика и англиски јазик, меѓу другите, се чувствуваат пооддалечени од темата. Конечно, наставниците кои имаат турска улога имаат можност поотворено да ги споделат своите искуства со своите ученици.</p> <p>Оние наставници кои се чувствуваат пооддалечени од сексуалното образование тврдат дека тоа не е поврзано со предметот што го предаваат. Сепак, важно е наставниците да ја препознаат и да размислуваат за нивната улога во однос на темата и да бидат подготвени да се справат со прашања кои можат спонтано да произлезат од учениците.</p>
Потреби за обука за Наставниците	<p>Според спроведеното истражување и интервјуа, активностите за обука за сексуално образование за стручни лица треба да се однесуваат на следниве прашања:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Што подразбираат наставниците под сексуално образование? 2. Како може да се адресира сексуалното образование во рамките на теми кои се чини дека не се директно поврзани со него? 3. Кои активности, алатки и методи можат да бидат корисни за справување со сексуалното образование на час? 4. Како треба да се водат колективните и индивидуалните процеси поврзани со прашањата за сексуално образование (слушање, потврдување, придружување)? 5. Како наставниците можат да ги препознаат и вреднуваат различностите присутни во групата (возраст, пол, потекло, економска и социјална ситуација итн.)? 6. Какви улоги може да се сретнат во групата (бунтовник, срамежлив, оној што многу зборува, оној што се обидува да саботира)? 7. Како може да се справиме со различните мислења (дури и поекстремните)? <p>Неопходно е да се дизајнираат активности кои го прошируваат и продлабочуваат знаењето на наставниците за сексуалните прашања, овозможувајќи им да ги препознаат своите табуа и да им помогнат да доживеат непријатност. Исто така, неопходно е да се понудат активности и алатки за справување со конфликти и разлики во мислењата; Се чини дека интеркултуралноста и системите на верувања имаат голема улога во тоа како се перципираат сексуалното и сексуалното образование, што значи дека обуката на наставниците треба да ги земе предвид, со цел да се разберат и вреднуваат</p>

	различните индивидуални и колективни искуства.	
Социјална интервенција/ едукација со семејствата	Дијалог	Повеќето од испитаниците сметаат дека е релевантно да се генерираат случаи на дијалог со семејствата за решавање на прашањата за сексуално образование. Повеќето интервјуирани наставници се согласуваат за важноста на семејствата да бидат информирани за тоа како може да (или како) се постапува со сексуалното образование на училиште. Нивното вклучување би било идеално. Сепак, повеќето испитаници се согласуваат дека не е лесно да се има средби и дијалог со семејствата и младите. Потребни се ресурси за да се научи како да се придружуваат стравовите и сомнежите на семејствата без да се чувствуваат осудени. Други ја споменаа потребата да се потврди улогата на училиштето во однос на сексуалното образование.
	Граници	Се споменува дека возрасните имаат многу табуа во однос на сексуалноста и сексуалното образование и дека тоа е граница за дијалог. Некои испитаници се прашуваат до каде можат да одат кога го адресираат сексуалното образование со учениците и семејствата.
	Мрежи за поддршка	Потребна е поддршка од образовните институции и управи, како и кохезија на целиот дидактички/административен/образовен тим на училиштето за да не се чувствуваат толку изложени оние кои нудат сексуално образование.
	Различност	Помеѓу испитаниците, од сите земји, има пооптимисти и попесимисти за нивниот однос со семејствата, но сите се согласуваат со потребата да се препознае различноста на секое семејство и можност, од различни причини, дека зборувањето за прашања за сексуално образование може да предизвика силни емоции, отфрлање, конфликти со институцијата.
	Едукативни партнерства	Подеднакво, сите сметаат дека е од суштинско значење да може да се воспостави едукативен сојуз помеѓу семејствата, наставниците и институциите и дека е неопходно да се продолжи работата на часовите дома и да се подобри комуникацијата меѓу возрасните и младите.
	Активности за развој на овој пристап до придружните семејства	Алатките споменати од наставниците се: -Изведување на уметност -Играње улоги -Динамични и забавни алатки кои бараат активно учество -Веб страници, дигитален материјал и аудиовизуелни ресурси -Поврзување на сексуалното образование со емоционалното образование. -Насоки или сет на активности што треба да се направат на час.

		Исто така, неопходно е да се планираат активности кои ќе го прошират сексуалното знаење на наставниците и ќе им овозможат да ги препознаат нивните табуа и комфортни зони.
	Семејства кои не сакаат да присуствуваат на средбите	Подолу се наведени некои од предлозите на испитаниците: <ul style="list-style-type: none"> - Инсистирање на фактот дека целта на сексуалното образование е да се подигне свеста и да се обезбедат квалитетни информации во фаза кога младите веќе се заинтересирани за тие теми. - Треба да се спроведат повеќе проекти, евентуално во доверливи рамки како што е европската, бидејќи тие ја пренесуваат безбедноста на семејствата.
	Семејства кои не можат да присуствуваат на средбите	Семејствата имаат тешкотии да присуствуваат на средбите, поради недостаток на време и мотивација.
	Како е можно да им се олесни на семејствата да присуствуваат? Активности за изнаоѓање решенија	Со цел учеството на семејствата да биде подостапно, испитаниците предлагаат: <ul style="list-style-type: none"> - Да се одржуваат средби за време на викендите или доцните попладневни часови. - Да се одржуваат онлајн средби. - Средбите да се планираат заедно со семејствата наместо да се предлагаат еднострано. - Да се одржуваат средби кои вклучуваат активно и динамично учество, преку неформални активности, дури и тестирање на некои од активностите наменети за учениците. - Да се комбинираат средбите со слободни/културни активности - Да се обезбеди материјал што семејствата сметаат дека можат да го користат дома за образование на нивните деца.

Со зборовите на испитаниците

Мислам дека е многу важно да се започне дијалог со семејствата. Има многу прилично важни теми што треба да се обработат. Една од најитните пораки мислам дека е потребата да не се делегира целосно сексуалното образование на училиштето, да се работи на табуата и да се направат родителите се поотворени на оваа тема. Овој курс за обука беше можност за збогатување, како збир на алатки што инаку не би ги имал бидејќи не сум психолог, ниту едукатор... ама јас сум родител, па морам да знам како да се справам со овие прашања (Интервју со училишниот персонал, реф. 108).

Дефинитивно би побарал одобрение од родителите. Сметам дека покрај децата треба да се едуцираат и родителите. Многу е тешко за родител кој не е запознаен со прашањата поврзани со сексуалното образование кога детето ги споделува сите информации за овие теми (Интервју со училишниот персонал, реф. 472).

Мислам дека е многу итно да се започнат овие обуки и се чини дека родителите постепено се повеќе и повеќе отворени за овие прашања: на пример, пред неколку дена родителите на момче со попреченост... прифатија дека синот присуствувал на средби со училишниот психолог (Интервју со училишниот персонал, реф. 98).

Досега немав такво искуство со родителите, бидејќи сексуалното образование сè уште не е формален дел од нашата училишна програма (Интервју со училишниот персонал, реф. 237).

Верувам дека нема друг начин, дека промената на перцепцијата за сексуалното образование ќе започне и со спроведување на наставната програма од страна на националните образовни институции и со вклучување на родителите за поддршка. Сигурен сум дека многу родители ќе се согласат за сексуално образование, ако имаат повеќе информации за неговото значење за учениците. Дијалогот е секогаш добра почетна точка за промена на перцепцијата или нејзино проширување. Можеби би било добра идеја да се вклучат учениците во овој процес, за да можат да ги споделат своите дилеми, грижи, стравови и потреба од информации и поддршка на оваа тема (Интервју со училишниот персонал, реф. 307)

IV. КРЕАТИВНИ РАБОТИЛНИЦИ ЗА АНГАЖИРАЊЕ НА СЕМЕЈСТВОТА: ПАТЕКА НА УЧЕЊЕ И АКТИВНОСТИ

Во ова поглавје, презентираме можи насоки и чекори на динамични и креативни активности дизајнирани со цел да се поттикне личната и професионалната подготвеност на училишниот персонал за справување со холистичкото сексуално образование со нивните ученици и поттикнување дијалог меѓу училиштата и семејствата за прашања поврзани со сексот и сексуалноста.

Следната патека на учење е развиена од партнерските организации на проектот INCLUDED и се заснова на методологиите на Универзалниот дизајн за учење и критичката педагогија (педагошки пристап) на Paulo Freire, како и на три креативни методи, насочени кон учесниците и отелотворени методи: Методологија на критички инцидент, Театар на угнетените и процесно ориентирана психологија.

Структурата на патеката за учење е организирана во четири различни модули, дизајнирани прогресивно да го негуваат односот помеѓу наставниците и семејствата и да ја подобрат способноста на училишниот персонал да се справи со прашањата за сексуално образование, како со учениците така и со родителите. Ќе најдете активности кои се фокусираат на тимска работа, активности конкретно насочени кон наставниците за да им помогнат да стапат во контакт со нивната улога како стручни лица и да работат на нивната внатрешна мотивација, активности кои обезбедуваат содржина за сексуално образование и активности за поттикнување дијалог за сексуалното образование помеѓу семејствата и училиштето.

Овие активности служат како референца што треба да се примени според ресурсите, контекстот и потребите на секоја група. Тие се дизајнирани за формат лице в лице, но повеќето од нив се прилагодливи на онлајн формат.

Четирите модули за обука се:

Модул 1:	Активности насочени кон наставниците и семејствата. Тие се насочени кон градење на тим и тимска работа, активирање на телото и пристапување кон теми.
Модул 2:	Активности насочени кон наставниците. Целта е да им се овозможи да извршуваат внатрешна работа што се одразува на нивната улога како наставници, нивните ограничувања и нивните индивидуални и професионални визии во однос на сексуалноста. Активностите во овој модул беа развиени врз основа на методологиите за критичен инцидент и процесна работа.
Модул 3:	Активности кои можат да се спроведат и со наставниците и со семејствата, заедно или одделно. Овој модул се занимава со прашања поврзани со содржината на интегралното и почитувано сексуално образование и неговото олеснување. Активностите се фокусираат на идентитетот, сексуалниот развој, полот, дигиталните медиуми и сексуалноста.
Модул 4:	Активности за создавање дијалог помеѓу училиштето и семејствата (на пр. форум театар, групи за дискусија итн.).

МОДУЛ 1: Активности за наставници и семејства за негување на градење на тим и тимска работа, активирање на телото и пристапување кон теми

Име на активноста:	“Се викам...” (Лице в лице или онлајн)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика, КМОР – Центар за едукација и иновација и КМОП Скопје
Број на учесници	Околу 20
Цели	<ul style="list-style-type: none"> Учесниците да се чувствуваат удобно едни со други и со темата на проектот
Траење	10 минути
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> Прашајте ги учесниците да се претстават со фразата “Се викам...” После тоа, прашајте ги да споделат со групата некое сеќавање – по нивен избор – од нивната адолесценција на училиште.
Завршување	Прашајте ги учесниците за нивното искуство и дали сакаат понатаму да разговараат за некоја од изјавите.
Коментари/совети за фасилитаторите	Објаснете дека секој човек може да сподели сè за што се чувствува пријатно и дека ништо не е задолжително.

Име на активноста	Зачекорете во кругот (лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика, КМОР – Центар за едукација и иновација и КМОП Скопје
Број на учесници	Околу 20
Цели	<ul style="list-style-type: none"> Учесниците да се чувствуваат удобно едни со други и со темата на проектот. Учесниците да препознаат и идентификуваат различности и сличности во групата.
Траење	10 минути

<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да застанат во круг. 2. Објаснете дека целта на оваа игра е да откриеме што имаме, а што немаме заедничко и дека тие имаат слобода да споделуваат колку што сакаат, но не треба да чувствуваат обврска да разоткриваат ако не сакаат. 3. Побарајте од учесниците да „Зачекорат во кругот ако...“ изјавата важи за нив. Започнете со секојдневни реченици и изјави, на пример: <ul style="list-style-type: none"> ● Направете чекор напред ако сакате чоколадо. ● Направете чекор напред, ако зборувате повеќе од два јазика. ● Направете чекор напред ако имате деца. ● Направете чекор напред ако сте религиозни. ● Направете чекор напред ако сте добиле сексуално образование како тинејџер. <p>Слободно додавајте нови изјави според вашите потреби и контекст.</p>
<p>Завршување</p>	<p>Прашајте ги учесниците за нивното искуство и дали имало изјави за кои не биле сигурни.</p>
<p>Ресурси</p>	<p>Jessica Danforth и „the Native Youth Sexual Health Network“</p>

Име на активноста	Игри на доверба (лице в лице)
<p>Организација што ја дизајнираше/предложи активноста</p>	<p>Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика, КМОП – Центар за едукација и иновација и КМОП Скопје</p>
<p>Број на учесници</p>	<p>Околу 20</p>
<p>Цели</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Негување на тимски дух, соработка и доверба (активност за градење на тим)
<p>Траење</p>	<p>30 минути</p>
<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Информирајте ги учесниците дека се поканети да учествуваат во неколку невербални вежби. Нагласете дека не треба да зборуваат за време на вежбите. 2. Воведете ги игрите една по една и одвојте време да разговарате за искуствата по секоја игра. <p><i>Игри:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> а) Очи во очи <ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да застанат во круг. 2. Замолете ги да се гледаат во очи во следните пет минути.

3. По пет минути прашајте ги како им било ова искуство.
4. Потоа поделете ги во парови и замолете ги да го направат истото уште пет минути. Кога ќе помине времето, прашајте ги како им било ова искуство.
5. Објаснете дека е многу ретко кога гледаме во нечији очи толку долго без некоја конкретна цел. Разговарајте зошто понекогаш е толку тешко.

б) Porta

1. Побарајте од учесниците да застанат во круг.
2. Побарајте некој да биде доброволец и побарајте да ја напушти собата.
3. Кога ова лице е надвор, одлучете со групата кои две лица кои стојат еден до друг ќе бидат „портата“. Објаснете дека тие ќе бидат „портата“, додека другите ќе бидат „сидот“; кажете им на учесниците дека можат да влезат или да излезат од кругот само низ просторот помеѓу двете лица од „портата“. Побарајте од двајцата „членови на портата“ да изразуваат љубезност, љубов и прифаќање на нивните лица, но без свесно да прават гестови како што се насмевка или кревање веѓи. Кажете ѝ на групата дека треба да комуницираат (повторно, без гестови) дека не сакаат оваа личност да премине таму.
4. Откако групата ќе одлучи кој што прави и ќе ги разбере правилата за комуникација, доброволецот може да биде повикан и да се побара од него да застане во средината на групата. Лицето мора да ја најде „портата“ така што ќе ги погледне лицата на учесниците, погодувајќи каде е „портата“ и ќе се обиде да помине таму. Ако лицето е точно, „портата“ треба да се отвори и да ги пушти надвор. Ако грешат, тогаш „сидот“ не треба да ги пушти надвор.
5. Можете да играте неколку рунди од оваа игра.
6. На крајот прашајте ги накратко како им била оваа вежба.

в) Свонче

1. Поделете ја групата во помали групи од околу осум лица кои стојат во круг, колку што можат поблиску еден до друг.
2. Замолете една личност да застане на средина, да ги затвори очите и да почне да се наведнува во правец (било кој), додека лицата што стојат во кругот ја фаќаат и нежно ја туркаат во друга насока.
3. Направете го ова кратко време, а потоа побарајте ново лице да застане во средина и да ја повторува

	<p>вежбата, додека сите учесници не бидат во центарот.</p> <p>4. На крајот од вежбата, прашајте ги учесниците како се чувствувале. Прашајте ги дали можеле да се отпуштат и да им веруваат на соиграчите да ги фатат.</p>
Завршување	<p>Погрижете се да ги адресирате нивните искуства после секоја вежба. Откако ќе заврши целосната невербална сесија, разгледајте ја релевантноста на оваа сесија.</p>
Коментари/совети за фасилитаторите	<p>Невербалните вежби може да бидат тешки за некои луѓе, бидејќи бараат од нив да се занимаваат со емоции, а не толку со нив. Овие вежби даваат можност за создавање на многу интимна, топла атмосфера со доверба. Охрабрете ги учесниците да ги испробаат вежбите и оставете ги да уживаат во нив.</p>

Име на активноста	Топка на сексуално образование (Лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика, КМОП – Центар за едукација и иновација и КМОП Скопје
Број на учесници	Околу 20
Цели	<ul style="list-style-type: none"> Учесниците да се чувствуваат удобно едни со други и со темата на проектот.
Траење	10-20 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> Мека топка Часовник

<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да формираат група и да застанат во круг. 2. Фрлете мала мека топка (што може да се држи во дланка). Дајте му ја топката на еден од учесниците во групата и замолете ја таа личност да ја фрли на некој друг, кој ја фрла на друг член на групата додека топката не биде фрлена на сите. Последната личност што ќе ја прими топката треба да биде личноста која прва ја фрлила. 3. Побарајте од групата повторно да ја фрли топката, по истиот редослед од лице до лице како претходно; замолете ја групата да го направи ова уште два или три пати за да се сети на редоследот на фрлање. 4. Сега побарајте секогаш кога некој ќе ја држи топката, да каже збор поврзан со сексуално образование, пол и еднаквост. Зборовите не можат да се повторуваат. 5. Побарајте од групата повторно да се обиде да ја фрли топката по истиот редослед – но овој пат што е можно побрзо. <p>Има две правила: сечија рака треба да ја допре топката, а топката треба да биде фрлена по оригиналниот редослед.</p>
<p>Завршување</p>	<p>Измерете го времето за секој обид, информирајќи ја групата за резултатите. Исто така, запаметете ги зборовите и потоа разговарајте за нив со групата.</p>

Име на активноста	Бинго за сексуално образование (Лице в лице)
<p>Организација што ја дизајнираше/предложи активноста</p>	<p>Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика, КМОР – Центар за едукација и иновација и КМОР Скопје</p>
<p>Број на учесници</p>	<p>Околу 20</p>
<p>Цели</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Учесниците да се чувствуваат удобно едни со други и со темата на проектот
<p>Траење</p>	<p>10 минути</p>
<p>Потребен материјал</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Бинго картички со 9 полиња (една копија за секој учесник)
<p>Подготовка</p>	<p>Поделете ги картите на учесниците</p>

<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците прво да го пополнат бингото поединечно, а потоа да го играат колективно за да споделат и да дознаат кој ги добива вистинските одговори. 2. За да ја пополнат картичката за бинго, учесниците треба да шетаат низ собата и да најдат лица кои „се вклопуваат“ во полињата на картичката. 3. Откако ќе најдат лице кое одговори на едно од полињата, треба да побараат од него да го потпише полето со изјавата. 4. Секое лице може да се потпише само еднаш на картичката на друго лице. 5. Кога некој ќе ја пополни целосната картичка, вели „БИНГО“.
<p>Завршување</p>	<p>Прашајте ги за нивното искуство и дали имало изјави за кои не биле сигурни. Фасилитаторот може да ги постави и следниве прашања:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Дали нешто било тешко да се одговори? ● Дали имало концепти кои не ви биле пријатни? <p>Ако има концепти кои се нејасни, можете да одвоите малку време за да ги дискутирате или зајакнете.</p>
<p>Коментари/совети фасилитаторите</p>	<p>за</p> <p>Изјавите во полињата треба да бидат поврзани со сексуално образование и прашања за родова еднаквост. На пример, најдете некој што може да именува 4 СТИс, некој што може да ја даде дефиницијата за трансродови, некој што може да ја објасни разликата помеѓу родот и полот. Сите учесници имаат исти изјави.</p>

БИНГО ЗА СЕКУСАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Најдете некој кој може:

<p>Да наведе 2 СТИ</p>	<p>Да даде дефиниција за трансродови</p>	<p>Да ја дефинира разликата помеѓу родов идентитет, родов израз и пол.</p>
<p>Да дефинира што е секстинг</p>	<p>Да наведе барем едно место каде треба да се обрати жртва на сексуален напад</p>	<p>Да даде дефиниција и пример за согласност</p>
<p>Да даде дефиниција за акронимот LGBTQIA+</p>	<p>Да наведе барем 3 начини на контрацепција</p>	<p>Разговарал со нивните деца/ученици за мастурбација</p>

Име на активноста	40-минутна дијада (Лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика, КМОР – Центар за едукација и иновација и КМОП Скопје
Број на учесници	Околу 20
Цели	<ul style="list-style-type: none"> • Да се цени важноста на слушањето и да се биде слушнат (активност за градење тим)
Траење	60 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> • Часовник
Подготовка	Започнете ја вежбата со игра што ќе го скрши мразот по ваш избор и потоа запознајте ги учесниците со активноста.
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да се соберат во парови (по можност еден наставник со еден родител да разменуваат искуства) и да седнат еден спроти друг. 2. Објаснете дека секој пар ќе разговара еден со друг наизменично. Пет минути зборува едното лице, а другото слуша; во следните пет минути, кругот се заменува, тој што слушал зборува а тој што зборувал сега слуша. Нагласете дека учесниците кои слушаат не треба да кажат ништо како одговор. 3. Направете го ова четири рунди - ова треба да трае 40 минути (или да се прилагоди според временските ограничувања). <ul style="list-style-type: none"> • За време на првата рунда, замолете ги учесниците да зборуваат за себе како родител или наставник/едукатор/некој кој работи со деца • За време на втората рунда, замолете ги да зборуваат за нивниот однос со децата. • За третиот и четвртиот круг, замолете го секој учесник да избере една од следните изјави: <ol style="list-style-type: none"> 1. Кажете нешто за себе што сакате да го споделите со личноста пред вас. 2. Сега споделете што сакате да кажете за тоа какви сте биле како тинејџер. <p>* Ако забележите дека учесниците се чувствуваат удобно да разговараат подлабоко, можете да ги користите следниве</p>

	<p>прашања:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Се сеќавате ли каков бевте како тинејџер, како се облекувавте, какви беа вашите интереси, со кого се дружевте? • Дали се сеќавате какви прашања имавте за сексуалноста воопшто или кои теми ве интересираа во тинејџерските години? Дали разговаравте за тоа со некој?
Завршување	По четири рунди на дискусија, соберете ја групата повторно заедно. Прашајте како се чувствуваат по вежбањето и какви биле нивните искуства.
Коментари/совети за фасилитаторите	<p>За некои луѓе оваа активност на почетокот може да изгледа застрашувачка; можеби мислат дека не можат да зборуваат 20 минути на некоја тема. Охрабрете ги да се обидат во секој случај, бидејќи тоа може да биде пријатно искуство.</p> <p>Ако се загрижени поради останувањето на темата, можете да им кажете дека треба да го следат нивните мисли. Ако се оддалечат од првичното прашање, не е проблем. Целта е да се сподели она што им е важно за избраната тема.</p>

МОДУЛ 2: Активности за наставниците да извршуваат внатрешна работа што се одразува на нивната улога како наставници, нивните ограничувања и нивните индивидуални и професионални визии во однос на сексуалноста

Име на активност	Мое убедување, наши убедувања (лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активност	Anziani e Non Solo
Број на учесници	10-15
Цели	Да размислуваат за нивните убедувања за сексуалноста, да прифатат различни мислења и да ја ценат вредноста на различноста, идентитетот и да се поддржуваат едни со други како група
Траење	45 минути
Потребен материјал	Столчиња (може да се направи и без)
Подготовка	Информирајте ги учесниците дека ќе спроведете активност за

	<p>споделување мислења на тема сексуалност. Кажете им дека секој може слободно да се изразува со правило да се почитуваат учесниците и да не се осудува туѓото мислење. Оние кои не сакаат да ги изразат своите мислења сепак можат да учествуваат слушајќи ги другите.</p>
<p>Опис чекор по чекор</p>	<p>Дел 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поканете ги учесниците да формираат круг со столчиња и да седнат, додека вие (фасилитаторот) стоите/седите на средина. 2. Побарајте од учесниците да кренат рака кога се чувствуваат претставени со изјава. Можете да изберете 4 од овие изјави, врз основа на она што ви се чини најсоодветно за лицата кои учествуваат. <p>Изјави:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Сакам благо. ● Обожавам активности и спорт на отворено ● Сакам да читам добри книги. ● Обожавам да одам на кино. ● Сакам пица. ● Обожавам топло време. ● Мразам топло време. ● Многу сакам да готвам. ● Обожавам друштвени игри ● Сакам тимски спортови. <p>Дајте им време на сите да одговорат. Нагласете дека е во ред што некои луѓе споделуваат интереси, а други не. Поттикнете ги да размислат за фактот дека ние како луѓе и како наставници имаме мислења што може да се разликуваат од оние на нашите колеги. Тоа е предност, додадена вредност да можеш да споредуваш и споделуваш различни идеи и перспективи. Различноста е предност сама по себе.</p> <p>Дел 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Сега побарајте од учесниците да ги затворат очите и да ги кренат рака штом ќе се чувствуваат претставени со изјава. <p>Изјави:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Се срамам да зборувам за сексуалноста. ● Удобно се чувствувам кога зборувам за сексуалноста. ● Го разбираам сексуалниот однос само во рамки на пар/браќ. ● Мислам дека мастурбацијата е соодветна само во една фаза од животот. ● Никогаш не сум гледал порно филмови. ● Сум имал сексуални фантазии. <p>Дел 3</p>

	<p>4. Побрајате од нив да ги отворат очите. Изјавите што штотуку ги слушнавате се секако малку провокативни, но сите тие се однесуваат на теми што учениците би можеле да ги покренат за време на програма за сексуално образование. Поканете ги учесниците да дискутираат и размислуваат за следните прашања. Обидете се да поттикнете дискусија и интервенирајте ако некој не почитува некој друг поради неговите идеи.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Како би реагирале доколку овие прашања ги постават вашите ученици? • Дали би се чувствувале непријатно? • Како би одговориле на барањата за објаснување?
Завршување	<p>За да се заврши активноста и да се олесни дијалогот, предлагаме да размислите дали реакциите на речениците во Дел 2 од активноста ги предизвикале учесниците. Некои прашања за размислување може да бидат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дали беше лесно да се одговори на овие изјави? Дали беше тешко? • Дали се почувствувавте испровоцирани од некоја од овие реченици? • Што се случи во моментот на одговарање? • Кои се нашите граници? Неопходно е да се препознаат личните граници кои се присутни кога зборуваме за сексуалноста или кога ги поставуваме овие прашања во училиштен контекст.
Коментари / совети за фасилитаторите	<p>Изјавите, особено за дел 2 од активноста, може да се менуваат за да одговараат на контекстот. Сè уште треба да има прашања кои поттикнуваат размислување за прашањата за сексуалноста и важните теми кои би можеле да ги покренат учениците и се малку провокативни.</p> <p>По овој втор дел од активноста, препорачуваме да истакнете како некој можеби ги споделил, и покрај тоа што никој не видел кренати раце, мислењата на колегите или не.</p> <p>Исто како и за помалку чувствителните теми, можеме да имаме различни мислења за сексуалноста. Мора да се почитува. Тоа е предност, додадена вредност да можеш да споредуваш и споделуваш различни идеи и перспективи.</p> <p>Згора на тоа, како група колеги, важно е да се поддржуваме едни со други, дури и повеќе во однос на програмата за сексуално образование со учениците.</p>
Ресурси	

Име на активностите	Полиња (Лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи	Anziani e Non Solo

активноста	
Број на учесници	10-15
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Поттикнување на признавање на споделената улога
Траење	20 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Жица
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> ● Направете две полиња на подот. ● Подгответе изјави за идентитетот, верувањата и припадностите. <p>Пример на реченици:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Јас сум од градот каде што е училиштето/каде што работам (Да на едното поле/ Не на другото поле). ● Јас сум маж/жена/небинарен/друг. ● Јас сум верник. ● Строг сум со учениците. ● Јас сум наставник.
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Информирајте ги учесниците дека ќе мора да се преселат на едното или на другото поле во зависност од нивната припадност или верување на барањата што ги добиваат. 2. Прочитајте ги претходно подготвените различни реченици и ставете одговор на секое од полињата. 3. Почекајте учесниците да се постават на полињата. <p>За последната категорија (да се биде наставник) може да ги поставите следниве прашања:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Дали има различности во рамки на групата? А сличности? ● Кои мислите дека се главните цели на улогата што ја делите сите?
Завршување	<p>За време на брифингот, можете да ги поставите следните прашања:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Што беше лесно? ● Што беше тешко? ● Дали некое од овие прашања ви предизвика непријатност или ве натера да сакате да разговарате?
Коментари/совети фасилитаторите	<p>за Дискутирајте за тоа како групата работеше заедно и ја најде заедничката цел.</p>

Име на активноста	Основна насока и лична визија (лице в лице или онлајн)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	La Xixa
Број на учесници	5 – 20
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Идентификација што нè движи и нè води како стручни лица за да можеме да се поврземе со внатрешната мотивација за преземање на нашата улога.
Траење	30 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Листови хартија ● Пенкала
Подготовка	<p>Вовед</p> <p>Една од најчестите тешкотии кај стручните лица во сексуалното образование и образованието воопшто, е заморот (ментален, физички и емоционален) и високото ниво на стрес, поради обемот на работа, работните услови, обврските, високите нивоа на емоционална отвореност и врски. Со вежбата што ја предлагаме подолу, сакаме да направиме чекор назад кон она што во Процесната работа се нарекува <i>Основна насока</i>: длабоко разбирање зошто сме таму каде што сме и зошто го правиме она што го правиме. Понекогаш разјаснувањето на овие аспекти може да ни помогне и да разбереме како да дејствуваме во нашата работа. Ова е работа поврзана со сопствената личност, искуство, мотивација, внатрешна сила и професионална улога, па да почнеме да работиме на индивидуална основа.</p>
Опис чекор по чекор	<p>Водете го процесот на учесниците со следните индикации:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поканете ги да најдат место во просторијата каде што ќе се чувствуваат удобно. Доколку сакаат, можат да земат лист хартија и пенкала или молив за да бележат, за да може потоа да ги придружува и она што го работиме на сесијата. 2. Откако ќе се најдат на удобно место и положба, поканете ги да ги затворат очите и дајте им неколку секунди да се фокусираат само на нивното дишење. Кажете им дека нема потреба да го менувате или присилувате начинот на кој дишат, туку само забележете како вдишуваат и издишуваат, како

воздухот влегува низ нивниот нос, а потоа се спушта во нивните бели дробови и го исполнува нивното тело со сила и виталност. А потоа, замолете ги да забележат како воздухот го напушта нивното тело преку устата и ги ослободува од она што им тежи на телото, маката, стресот.

3. Објаснете им дека ако сакаат, можат да ги држат очите затворени или пак да ги отворат. Додека поминувате низ серија прашања за саморефлексија, замолете ги да одвојат време што им е потребно за да размислат за прашањето, а потоа, можеби, запишете клучен збор, симбол или нешто што ќе им помогне да го запомнат.
4. Замолете ги да размислат за најзадоволителното искуство што го имале на работа. Прашајте: Во кој момент од вашиот работен век се чувствувавте исполнето, среќно? Во кој момент или фази од вашиот работен век имавте чувство на целосна виталност? Поканете ги учесниците да се потсетат на момент од нивната работа во кој се чувствуваа целосно живи и го дале најдоброто од себе.
5. Сега замолете ги да се обидат да се сетат што мислеле кога првпат дошле на нивната сегашна работа. Прашајте ги: Кои беа вашите идеали, вашите мотиви?
6. Сега замолете ги да мислат за себе како едукатори кои се занимаваат со сексуални прашања. Прашајте ги: Каков професионалец сте вие во тие моменти? Каква е врската помеѓу начинот на кој работите и вашите идеали и вредности?
7. Конечно замолете ги да се фокусираат на нивната природа токму сега и прашајте: Што би одговориле на следните прашања (нема да биде побарано да го споделите вашиот одговор подоцна, затоа искористете ја шансата да бидете целосно искрени со себе):
 - Кои квалитети ве прават уникатни (јас сум ова, можам да го правам ова...)?
 - Во каков свет би сакале да живеете? За каков свет работите?
 - Што значи горенаведеното во однос на човечката интеракција и како се однесуваме едни со други? Кои работи ви се важни во врската?
 - Кои работи ви се важни во однос на сексуалното образование? По што се разликувате од другите стручни лица?
 - Кој е твојот сон во однос на сексуалното образование?

За продолжување на вежбата, има 2 опции:

	<p>1) Повеќе театарска опција: Побарајте од учесниците да останат распределени во просторот и погрижете се да имаат доволно простор за да можат слободно да се движат. Поканете ги да ја задржат енергијата на вежбата во телото и да го замрзнат своето тело во слика, правејќи статуа со своето тело.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Помогнете им така што ќе ги поканите да се фокусираат на енергијата и моќта што ја чувствуваат во своето тело. Каде го чувствувате тоа? Во кој дел од телото? Каква форма добива оваа енергија во вас? ● Замовете ги, кога ќе се чувствуваат подготвени, да ја обликуваат оваа енергија со своето тело, експериментирајќи и дозволувајќи ѝ на енергијата да го обликува нивното тело. Поканете ги да го движат своето тело додека не почувствуваат дека го достигнало истиот облик како и внатрешната енергија. Кажете им дека кога ќе почувствуваат дека дошле до позиција што ја одразува нивната внатрешна енергија, треба да престанат да се движат, замрзнувајќи го своето тело на таа слика. ● Додека остануваат статични во таа позиција, замолете ги да размислат за боја, мирис, детаљ или што и да било што им помага да го поправат ова искуство уште подобро во нивната меморија. ● Замовете ги да останат замрзнати на сликата неколку секунди и без да се движат да погледнат наоколу за да видат какви се другите слики, со љубопитност да ги откријат различните енергии кои се присутни во собата. ● Конечно, замолете ги да ја ослободат сликата, да формираат пар со друг учесник и да ја споделат. <p>2) Повеќе вербална опција: Во групи од 4 или 5 луѓе, побарајте од учесниците да споделат некои од нивните одговори.</p>
<p>Завршување</p>	<p>Групен дебрифинг:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Како се чувствувавте? ● Дали повторно се поврзавте со спомени кои се чинеше дека се распаднале? ● Откријте ли нешто ново? ● Како беше да се изразува енергија и моќ преку телото? ● Дали најдовте сличности во другите слики/приказни? ● Врз основа на коментарите, дали има сличности и/или разлики помеѓу одговорите? ● Дали мислите дека оваа вежба може да биде ресурс?
<p>Ресурси</p>	

Име на активноста	Стикер (Лице в лице/ онлајн)
Организација што дизајнираше/предложи активноста ја	Anziani e Non Solo
Број на учесници	15/20
Цели	<ul style="list-style-type: none"> • Промовирање на размислување за тоа како е да се биде наставник и улогата на наставникот во сексуалното образование
Траење	30 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> • Стикери (две различни бои)
Подготовка	Донесете два стикери во две различни бои.
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да формираат групи од најмногу осум лица. 2. Поделете два стикера на учесниците, по еден од секоја боја. 3. Замолете ги учесниците да напишат на едниот стикер нешто што ги прави да се чувствуваат добро за нивната улога како наставници, а на другиот нешто што ги предизвикува.
Завршување	Водете го дебрифингот така што учесниците ќе можат да споделат (ако сакаат) што напишале на стикерите, препознавајќи ги нивните силни страни и тешкотии.
Коментари/совети фасилитаторите за	Оставете ги учесниците слободно да изберат дали да споделуваат или не. Истакнете ги заедничките елементи што се појавуваат.

Име на активностите	Флертување со реалноста и сомнежите (лице в лице или онлајн)
Организација што дизајнираше/предложи активноста ја	La Xixa
Број на учесници	10 – 15

<p>Цели</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Доаѓање во допир со околината и може да донесе корисни информации кога се соочувате со ситуации поврзани со сексуалноста ● Експериментирање како да ги населите различните канали на информации и да ги користиме за да сфатиме што ни се случува во различни ситуации поврзани со сексуалноста
<p>Траење</p>	<p>20 минути</p>
<p>Потребен материјал</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Листови хартија ● Пенкала
<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кажете им на учесниците дека во првиот дел од вежбата ќе работат индивидуално и дека треба да најдат удобно место во просторот. 2. Дајте му на секој учесник лист хартија и пенкало кои ќе ги користат за да прават белешки додека размислуваат за следната ситуација: <ul style="list-style-type: none"> ● Замислете се себеси на работа: беше напорна недела и сега треба да влезете во училницата и да разговарате со вашите ученици за сексуалното образование. Или замислете дека сте на семеен „состанок“, конкретно зборувајќи на оваа тема. Кои сомнежи или прашања за вашата улога може да се појават во оваа ситуација? Одвојте неколку минути и фокусирајте се на едно прашање или сомнеж што го имате. Запишете ги на листот хартија и оставете ги настрана за момент. ● Сега затворете ги очите и фокусирајте се на дишењето неколку моменти. Опустете се и следете го вашето тело. ● Почувствувајте го компасот во вашето тело, во трупот на вашето тело. Движете се нежно во насоката во која чувствувате дека ве води компасот и кога ќе почувствувате дека движењето завршило, полека отворете ги очите, само малку. ● Кога ќе ги отворите очите, полуотворени, полузатворени, забележете дали нешто гледате што ве привлекува на некој начин, што флертува со вас, што го повикува вашето внимание. Тоа може да биде било што, предмет или мал детаљ. ● Концентрирајте се на елементот што ви го привлече вниманието: како изгледа? Дали има нешто во интензитетот на неговата боја, на пример, или во неговата форма, или во движењето (ако има движење), или едноставно форма што го привлече вашето внимание? ● Поминете некое време набљудувајќи го. Кога имате квалитет или квалитети кои ви го привлече

	<p>вниманието, обидете се да ги почувствувате тие квалитети во себе и малку по малку да се трансформирате во овој елемент. Додека го правите тоа, фокусирајте се на квалитетите кои најмногу ве привлекувале. Постепено станете тој елемент репродуцирајќи ги неговите квалитети во вас. На пример, ако она што ви го привлече вниманието е елемент поради тоа колку е голем, станете тој елемент, растете и растете додека не станете многу големи како елементот. Можете да додадете движење и звуци ако ви треба.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Почувствувајте како е да се биде ваков. Дали има нешто неочекувано или различно од вашето секојдневие? Дали нешто се промени во вашето тело? Ако го најдете, фокусирајте се на промената што се случила. Оваа врска со телото може да ви помогне да ги запомните корисните информации што штотуку сте ги нашле, кога ви требаат.
Завршување	<p>На крајот од активноста, замолете ги учесниците повторно да ја земат хартијата и да напишат збор или чкртаница што го опишува квалитетот или енергијата што ги пронашле.</p> <p>Замолете ги да се вратат на првичното прашање и повторно да одговорат. Дали информациите што ги најдовте во вашето искуство ви даваат различни одговори на оригиналното прашање? Дали некој од овие квалитети што ги најдовте може да одговори на вашето прашање на некој начин?</p>
Коментари/совети за фасилитаторите	<p>Може да се случи учесниците да не го најдат или препознаат одговорот; не е проблем, понекогаш одговорот доаѓа подоцна или воопшто не доаѓа. Исто така, интересно е да се направи вежбата како начин за поврзување со себе, форма на лично истражување, пред да се соочите со ситуации како сексуално образование за учениците или семејствата.</p>

Име на активноста	Театар на слики (лице в лице или онлајн)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	La Xixa
Број на учесници	10- 20

Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Да се идентификуваат перцепциите на групата во однос на содржината на сексуалното образование ● Да се работи со телесно изразување
Траење	20 минути
Потребен материјал	Голем простор
Подготовка	Информирајте ги учесниците дека ќе работат со нивните тела преку методологијата на Театар на слики.
Опис чекор по чекор	<p>1. Побарајте од учесниците да застанат во круг со грбот свртен кон центарот на кругот и нивните лица да гледаат на надвор.</p> <p>2. Кажете им дека ќе именувате концепт и дека ќе треба да направат статуа со своето тело, со првото нешто што ќе им падне на памет, првиот импулс. (Може да помогне ако ги замолисте да ги затворат очите додека ја формираат статуата).</p> <p>3. Откако ќе бидат подготвени, замолете ги да се свртат и да ја држат статуата, свртена кон центарот на кругот.</p> <p>4. Замолете ги да ги отворат очите, да ја погледнат статуата што ја создале, а исто така и на нивните колеги учесници.</p> <p>Повторете ја вежбата за секој концепт. Можете да побарате од нив да набљудуваат дали има сличности и разлики помеѓу статуите.</p> <p>Речениците/концептите што треба да се предложат може да бидат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Слика од првиот училиштен ден. ● Слика од првиот пат кога сте паднале на испит. ● Слика на вашиот прв бакнеж. ● Слика од првиот пат кога сте се опијаниле или како ја замислувате. ● Слика од првиот пат кога сте дознале дека некој другар имал секс. <p>За време на презентацијата на статуите, можете да изберете статуа што ќе ви го привлече вниманието и да ги прашате останатите од групата:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Каков наслов би ѝ дале на оваа слика? ● Каква емоција изразува за вас?

Завршување	<p>За време на дебрифингот, спомнете ги различните толкувања на истиот концепт. Можете да ги поставите следниве прашања:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Дали сите размислуваме на ист начин за предложените концепти? ● Какви информации ни дава телото?
Коментари/совети фасилитаторите	<p>за Обидете се да не дозволите премногу време за создавање слики; поканете ги учесниците да не размислуваат премногу и само да му веруваат на своето тело.</p>

Име на активноста	Откритија и тајни
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	La Xixa
Број на учесници	4- 16
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Да се поттикне импровизација ● Да се работи на улоги и стереотипи поврзани со прашања за сексуалноста
Траење	30 - 40 минути
Потребен материјал	Голем простор
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да формираат два реда, така што секој учесник ќе има друго лице пред себе. Кажете им дека ќе работат во парови. 2. Именувајте ги редовите „А“ и „Б“. 3. Дајте му улога на секој ред. Учесниците од редот „А“ ќе бидат наставници, додека оние од редот „Б“ ќе бидат ученици. 4. Поканете ги учесниците „А“ да направат една работа (читање, пишување, итн.) без запирање, која и да ја посакаат. 5. Откако ќе ја дадете насоката, замолете ги учесниците „Б“ да побараат од наставникот нешто поврзано со сексуалното образование и „А“ да одбијат и да продолжат да прават што и да прават. 6. Оставете ги да експериментираат и да импровизираат неколку минути. 7. Побарајте од нив да застанат и да додадат нов поттик: замолете го ученикот да му открие тајна на наставникот што целосно ја менува ситуацијата и нивниот однос засекогаш. Оставете ги да експериментираат и да импровизираат неколку минути.

	<p>8. Побарајте од нив да застанат и да додадат нов поттик: побарајте од наставникот да му открие тајна на ученикот што целосно ја менува ситуацијата и нивниот однос засекогаш. Оставете ги да експериментираат и да импровизираат неколку минути.</p> <p>Можете да одлучите да ја продолжите активноста со замена на улоги или да ја прекинете во овој момент.</p>
Завршување	<ul style="list-style-type: none"> ● Поканете ги учесниците да се вратат во пленарната група и поканете ги паровите да споделат за нивното искуство и за темите што беа споменати. ● Поставете неколку прашања за детално објаснување: Како беше? Што беше лесно? Што беше тешко? Какво влијание имаше тајната? Како беше да се игра поинаква улога?

МОДУЛ 3: Активности за наставниците и семејствата за продлабочување на содржините поврзани со сексуалното образование

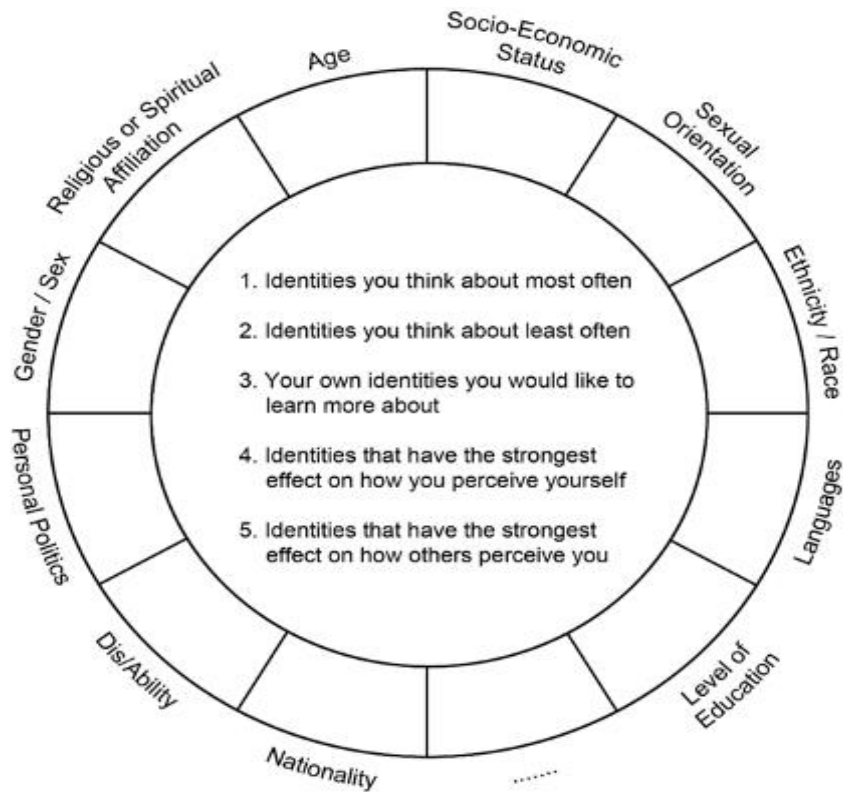
Име на активноста	Круг на идентитет (лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Sexmatters
Број на учесници	Максимум 25
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Да ги направи луѓето свесни дека секој има различни искуства и дека овие искуства ги прават тоа што се.
Траење	30 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Парче хартија за секој учесник. ● Пенкало за секој учесник. ● Кругот на идентитетот на екран или проектор, за да може секој да го види. Или ако немате пристап до екран, испечатете го кругот на идентитет и дајте по еден на секој учесник.
Подготовка	Донесете го кругот на идентитетот. Погрижете се дека сте го пополниле кругот на идентитетот за себе, за да можете да го искористите тоа и вашето искуство додека го правите тоа како пример.

<p>Опис чекор по чекор</p>	<p>1. Започнете со објаснување што значи идентитет. Идентитетот се состои од различни делови. Она што тие го гледаат на кругот на идентитетот се сите наши различни слоеви на идентитет. Во зависност од моментот на животот, некои делови од идентитетот може да бидат поважни од другите. На пример: за време на пубертетот, возраста може да биде многу важна; повеќето тинејџери би сакале да бидат постари, за да им биде дозволено да прават повеќе (да останат подоцна, да пијат алкохол, да излегуваат итн.). Ова може да се намали кога сте во средината на 20-тите години и вашата возраст нема толку големо влијание повеќе за тоа како се претставувате. Може да се смени. На пример, кога ќе имате над 50 години и ќе почнете да размислувате за стареењето и влијанието што го има врз вашиот секојдневен живот.</p> <p>2. Објаснете што значи секое поле: возраст, религија, сексуалност итн. Прашајте дали некој има прашање за некое од полињата или ако некое од полињата не е јасно. Објаснете дека има 1 поле које е празно. Ова поле е за сопствена интерпретација и може да биде исполнето со некој аспект на идентитетот за кој некој смета дека не е присутен на друго место. Некои учесници може да споменат на пр. „надворешни карактеристики“: луѓето кои се многу високи или со прекумерна тежина се чувствуваат често загрижени за ова затоа што често се истакнуваат поради надворешни фактори.</p> <p>3. Дајте им на сите парче хартија и пенкало и замолете ги да одговорот на прашањата од 1 до 5 тивко за 10 минути. Секој ќе си ги пополни 5-те прашања во тишина. Појаснете дека за секое прашање можат да напишат повеќе делови од нивниот идентитет. Кажете им на учесниците дека ако им е тешко некое прашање, во ред е да споделат.</p> <p>4. Побарајте од учесниците да се вратат во пленарната група и да разговараат за тоа како се чувствувале во однос на секое прашање. Искористете ја шансата да разговарате за сличностите и разликите присутни во групата.</p>
<p>Завршување</p>	<p>Споделете со групата дека целта на активноста е да се создаде повеќе разбирање еден за друг. Сите ние имаме различни искуства, па затоа е добро да го имаме на ум тоа кога се поврзуваме со други луѓе.</p>

**Коментари/совети
фасилитаторите**

за Во подготовка можете сами да го направите кругот на идентитетот. Тоа ви помага подобро да ја запознаете вежбата и да можете да дадете подобри примери доколку на учесниците им треба повеќе појаснување. Наведете примери од вашиот сопствен идентитет или користете измислен лик ако не сакате да го користите сопствениот. Не притискајте ги луѓето да споделат нешто што не сакаат. Важно е секогаш да се вклучи „попреченоста“. За луѓето без интелектуална, когнитивна и функционална различност, ова е нешто за што речиси никогаш не размислуваат.

Круг на идентитет

Име на активноста	Сексуален развој (лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Sexmatters
Број на учесници	Максимум 25
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Да станат свесни дека сексуалниот развој започнува уште на млада возраст ● Да го разберат сексуалниот развој на децата ● Да можат да зборува за сексуалноста со децата
Траење	20 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Матрица за секој учесник со фазите на сексуалниот развој ● Пенкало за секој учесник
Подготовка	<ul style="list-style-type: none"> ● Информирајте ги учесниците дека ќе зборуваат за фазите на развој на сексуалноста. ● Објаснете им дека можат во секој момент да одлучат дали сакаат да одговорат или не на прашањата.
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да направат парови. 2. Објаснете дека постојат 3 фази на сексуален развој кај децата: <ul style="list-style-type: none"> ● Фаза 1: 4-6 годишна возраст ● Фаза 2: 6-9 годишна возраст ● Фаза 3: 9-12 годишна возраст 3. Покажете ги сите карактеристики на сексуалниот развој на матрицата (подолу). Дозволете им на учесниците да сфатат во парови која изјава припаѓа на секоја возрастна група. Дајте им на учесниците 10 минути да го сторат тоа и кажете им дека можат да ги напишат своите одговори на лист хартија ако сакаат. 4. Кога сите ќе завршат, покажете ги вистинските одговори и дискутирајте за следниве прашања: <ul style="list-style-type: none"> ● Дали можете да се сетите што правевте/што вашите ученици прават во текот на овие фази од сексуалниот развој? ● Дали наоѓате нешто забележително за овој развој на однесувањето? ● Што правевте вие (или децата што ги познававте) во вашето детство за да го истражите сопственото

	<p>тело? А што е со другите тела?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Дали ова би го нарекле сексуално однесување? И дали ќе го наречевте така во тоа време? ● Со кого сте можеле да разговарате - како дете на 9-12 години - за сексуалноста (заљубувањето, вашето тело итн.) во ваше време? ● Што пропуштивте во вашето сексуално образование на училиште? ● Како беше за сите? Сличности/разлики?
Завршување	<p>Секој научил различно да се справува со сексуалноста. Улогата на околината/културата/религијата е многу важна во тоа како луѓето размислуваат за сексуалноста и влијае на она што го мислат и прават. Сопствените норми и вредности во врска со овие теми играат важна улога во врската со другите луѓе.</p>
Коментари/совети фасилитаторите	<p>за Не заборавајте: Како фасилитатор, не мора да зборувате за сопствениот сексуален живот, туку за сексот воопшто.</p> <p>За некои луѓе е лесно да се зборува за секс, но тоа не важи за сите. Не принудувајте ги учесниците да одговараат на прашања ако не сакаат. Во ред е.</p> <p>Охрабрете ги учесниците да размислуваат зошто можеби им е тешко да одговорат. Откако ќе бидат свесни за причините, разговарањето со другите (или одговарањето) може да биде полесно.</p>

Карактеристики на сексуалниот развој

4-6 години	I. Со развојот на сликата за себе доаѓа и развојот на сликата за телото.
4-6 години	A. Децата стануваат свесни за својот пол. Тие почнуваат да се однесуваат сè повеќе и повеќе според нивните сопствени полови улоги. Идеите за овие полови улоги често се многу ригидни во оваа фаза од животот.
4-6 години	K. Откривање на сопственото тело и телата на другите. Често преку игра како играње доктор или играње мајка и татко. Тие, исто така, учат се повеќе правила за тоа кое однесување е правилно (покажување делови од телото итн.)
4-6 години	F. Децата понекогаш сами изјавуваат дека се „заљубени“. Родителите често ги опишуваат овие чувства на љубов како силна наклонетост или желба да бидат

	во близина на другата личност.
6-9 години	J. Се откриваат сè повеќе и стануваат посвесни за туѓите мислења. Тие повеќе се споредуваат со другите и како би сакале да бидат, вклучително и физички. Како резултат на тоа, тие понекогаш можат да бидат несигурни или незадоволни со самите себе.
6-9 години	E. Зголемено разбирање дека гениталиите имаат и сексуална функција. Љубопитноста се зголемува и гледањето или допирањето на гениталиите е вообичаено. Ова често се случува кога возрасните не ги гледаат затоа што знаат дека тоа не треба да се случи.
6-9 години	V. Разликата помеѓу тоа да се биде вљубен и пријателството станува сè поочигледна. Многу деца биле заљубени околу оваа возраст. Тоа често значи дека некој многу сакаат. Може да се случи да се работи за некој од ист пол. Ова не кажува ништо за нивната сексуална ориентација.
6-9 години	G. Децата претпочитаат да си играат со деца од ист пол. Сепак, половите стереотипи се намалуваат во оваа фаза од животот. Децата сега, исто така, подобро знаат дека момчето може да биде момче дури и ако не се однесува според половата улога.
9-12 години	D. Децата почнуваат да се чувствуваат понесигурни. Промените во нивните тела и емоции може да предизвикаат да се запрашаат дали се нормални или привлечни. Срамот за нивните голи тела станува се почест во оваа фаза.
9-12 години	H. Од оваа фаза од животот се развива поголем интерес за секс. Некои деца сакаат да знаат сè и може да почнат да пребаруваат или да поставуваат прашања за сексот. Некои млади луѓе, исто така, почнуваат да мастурбираат во оваа фаза од животот.
9-12 години	C. Некои деца почнуваат да се забавуваат за прв пат обично со некој од одделението или училиштето. Во оваа фаза нема многу физички контакт. Децата може веќе да станат свесни за чувствата кон некој од ист пол на оваа возраст.

Име на активност	Род: Не е сè црно и бело (Лице в лице, може да се адаптира онлајн)
Организација што ја дизајнираше/предложи активност	Merseyside Expanding Horizons
Број на учесници	10-15

Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Да научат за различните родови идентитети. ● Да се разбере родот како општествена конструкција. ● Да се разделат родот и полот ● Да се развие почит и прифаќање кон сите родови идентитети
Траење	60 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● 3-4 столчиња свртени кон учесниците ● Стикери ● Пенкала ● Изборен материјал со дефиниции
Подготовка	Запознајте се со концептите и термините што се користат за да се дискутира за родот, за да подготвите кратка презентација од 5 минути за „можните дефиниции“ и идеите за родот и полот.
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците поединечно да го запишат на стикерот она што им паѓа на ум кога ќе слушнат „род“ и да го зачуваат за подоцна. [3 мин.] 2. Објаснете дека оваа активност е за истражување на ставовите за родот и полот. Секој може слободно да изразува мислења кои можат да бидат конвенционални или неконвенционални, контроверзни или кои ги оспоруваат нормите на неговото/нејзиното општество. Луѓето можат да презентираат гледишта со кои се согласуваат или со кои не се согласуваат без страв дека ќе почувствуваат потсмев или презир. Секој е добредојден да излезе да го искаже своето мислење, но може да изрази и мислења што не мора да се нивни. На овој начин, гледиштата кои се контроверзни, „политички некоректни“ или незамисливи може да се искажат и темата темелно да се дискутира од многу различни перспективи. Нагласете дека дискриминаторски или навредливи коментари, кои се насочени кон поединци во групата, не се дозволени. Фасилитаторите треба да бидат подготвени да ги ограничат луѓето кои изразуваат дискриминаторски ставови или изјави и да ги потсетат учесниците дека дискриминацијата е спротивна на законот. [5-10 мин.] 3. Потоа презентирајте некои од идеите за родот и полот и „можните дефиниции“ на термините што се користат за да се дискутира за ова, како што се машко, женско, маж, жена, интерсексуалност, трансрод, итн. (Види ресурси). Многу е важно да презентирате различни дефиниции за секој поим за да покажете дека „цврсти“ и „конечни“ дефиниции за овие поими „не постојат“. 4. Објаснете дека ќе започнете со поканување на двајца доброволци да ви се придружат во разговор во „панел дискусијата“. Ако во кој било момент некој друг сака да ви се придружи, може да го стори тоа: оној што сака да се приклучи

	<p>на разговорот треба да излезе и нежно да допре еден од „панелистите“ по рамото. Во тој момент, двете лица ќе ги разменат местата, а оригиналниот „панелист“ ќе стане набљудувач. [2 мин.]</p> <p>5. Прашањето се извлекува од шешир (Види ресурси за прашања) и тројцата панелисти почнуваат да разговараат за тоа. По 10-минутна дискусија или откако разговорот ќе заврши, можете да извлечете уште едно прашање [30 мин.].</p>
<p>Завршување</p>	<p>За време на дебрифингот, замовете ги учесниците да го претстават она што го напишале на почетокот на активността во врска со терминот „Род“. Потоа, водете го размислувањето користејќи ги следниве насочувачки прашања, на пример:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Зошто мислите дека луѓето имаат толку различно разбирање за термините кои се однесуваат на родот? ● Како тие термини се претставени во јавната сфера? ● Дали некој беше шокиран или изненаден од изнесените ставови? Кои? Зошто? ● Во вашата заедница, колку луѓето генерално се широкогледни за сексуалноста? ● Дали од младите се очекува да се усогласат со одредени родови улоги, како што се сексуалната ориентација, улогата во домот, кои работни места ги избираат, како се облекуваат итн.?
<p>Ресурси</p>	<p><u>Термини кои обично се користат за да се зборува за полот:</u></p> <p><u>Полот</u> се однесува на биолошките и физиолошките карактеристики што ги дефинираат мажите, жените и интерсексуалните луѓе.</p> <p><u>Родот</u> се однесува на општествено изградените улоги, однесувања, активности и атрибути кои општеството ги смета за соодветни за мажите и жените. Терминот „род“ се користи за опишување на збир на квалитети и однесувања што се очекуваат од мажите и жените од нивните општества. Родот не е биолошки; девојчињата и момчињата не се раѓаат знаејќи како треба да изгледаат, да се облекуваат, да зборуваат, да се однесуваат, да размислуваат или да реагираат.</p> <p><u>Интерсексуалните луѓе</u> се раѓаат со „полови хромозоми“, надворешни гениталии или внатрешни репродуктивни системи кои не се сметаат за „стандардни“ ниту за машко, ниту за женско. Постоенето на интерсексуални луѓе покажува дека не постојат само два пола и дека нашите начини на размислување за полот (обидувајќи се да ги сместиме сите или во машката или во женската кутија) се општествено конструирани. Биолошкиот пол постои на спектар.</p> <p><u>Трансродот</u> е широк термин што може да се користи за опишување на луѓе чиј родов идентитет е различен од родот</p>

	<p>за кој се мислело дека се кога биле родени (врз основа на нивниот пол).</p> <p><u>Родовиот идентитет</u> е вашето внатрешно знаење за вашиот род - на пример, вашето знаење дека сте маж, жена или друг род.</p> <p><u>Родовото изразување</u> е како една личност го прикажува својот род надвор, често преку однесување, облека, фризура, глас или карактеристики на телото.</p> <p><u>Можни прашања за панел дискусија:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Што значи да се биде жена? ● Што значи да се биде маж? ● Дали сме родени знаејќи го нашиот род? ● Што влијае на нашиот концепт за нашиот сопствен род? ● Дали полот и родот се иста работа? ● Како го третираме родот на училиште/дома?
--	--

Име на активноста	Истражување на дигиталниот простор (Лице в лице, но може да се адаптира онлајн)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Merseyside Expanding Horizons
Број на учесници	10-15
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Да се подигне свеста за постојните информации за сексуалноста на дигиталните простори ● Да се истражат начините на кои наставниците и семејствата можат да ги користат дигиталните простори за да се едуцираат за сексуалноста ● Да се идентификуваат мерките што треба да се преземат за да се ублажат ризиците од тоа дигиталниот простор да го адресира сексуалното образование ● Да се продлабочат темите, во зависност од групата и контекстот (како што се: секстинг, стереотипи во мрежите, согласност,)
Траење	40-50 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Изборен печатен материјал од апликации за социјални медиуми ● Печатен материјал од написи од вести за инциденти со деца на социјалните мрежи

<p>Подготовка</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Корисно е да се подготвите на апликациите наведени на печатените материјали (препорачан веб сајт: https://www.betterinternetforkids.eu/apps-guide/) ● Најдете локални/национални написи од вести за инциденти со деца на социјалните медиуми/онлајн. На пр. https://www.bbc.co.uk/news/uk-england-london-63073489&usg=AOvVaw2RHW5fYqAol7G02ItMtnv[1]
<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прашајте ги учесниците: <ul style="list-style-type: none"> ● Кои социјални мрежи ги користите? ● На какви информации најдовте на социјалните мрежи? 2. Дистрибуирајте различни прилози од вести во просторот, давајќи им на учесниците неколку минути да одат наоколу и да го изберат оној што најмногу им го привлекува вниманието. 3. Олеснете го колективното читање на избраните прилози од вести. 4. Побарајте да се формираат подгрупи и дајте ѝ на секоја група неколку минути да одговори на следново прашање: <ul style="list-style-type: none"> ● Што ви се издвои од избраната вест? Обезбедете им табла и маркери за да ги запишат нивните одговори. 5. Сега замолете ги повторно да ги прочитаат вестите и да идентификуваат и да запишат: <ul style="list-style-type: none"> ● Конфликт: Кое е централниот проблем, дали има некаков конфликт? ● Контекст: Каде се случи тоа, кој е дигиталниот медиум? ● Улоги: Кои улоги се присутни во приказната (наставник, девојка, член на семејството, пријател итн.)? ● Дали сте запознаени со оваа тема? Дали сте слушнале, виделе некоја слична вест? Ако да, каде? ● Што може да се направи за да се адресира слична ситуација? Кои стратегии би можеле да се користат?
<p>Завршување</p>	<p>Во дебрифингот, создадете простор за понатамошно размислување за улогите на родителите и наставниците. Можете да ги користите следниве прашања за да го водите тоа размислување:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Дали мислите дека е неопходно да се разговара за овие прашања? ● Дали има граници или договори што треба да се направат?
<p>Коментари / совети за фасилитаторите</p>	<p>Посочување на алатките за безбедност на Интернет, особено оние направени од Snapchat и Facebook, може да бидат многу корисни за родителите и наставниците.</p>

МОДУЛ 4: Активности кои промовираат дијалог помеѓу училиштето и семејствата

Име на активност	Да зборуваме за согласност (лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активност	Регионална Дирекција за Основно и Средно Образование во Атика и КМОР – Центар за едукација и иновација
Формат или тип на активност	Играње на улоги
Цели	<ul style="list-style-type: none"> • Да се разговара за прашањето за согласност. • Да се разбере тешкотијата на дефинирање на границите во различни општествени контексти. • Да се согледа потребата да се дискутира на темата со учениците

Број на учесници	20
Траење	60 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> • Печатени материјали од студија на случај
Подготовка	Започнете ја активноста со запознавање со темата и потоа претставете ја активноста.
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од учесниците да формираат во групи од по четворица, по можност двајца наставници и двајца родители и да формираат мал круг. 2. Дајте ја студијата на случај и доделете улога на секоја група: Павле, Јулија, родители, наставник, соученик. <p><i>Јулија секое утро оди со автобус до училиште и често се среќава со Павле, момче на нејзина возраст кое оди во нејзиното училиште. Јулија мисли дека Павле е многу сладок, а кога еден ден ќе дојде кај неа да разговара со неа, таа е изненадена, не мислела дека тој ќе биде заинтересиран за неа. Тие почнуваат да разговараат често во автобус, секогаш седат блиску еден до друг и заедно го прават целото патување. Еден ден во автобусот има многу гужва, нема место да стои одвоено и додека Јулија гледа во нејзиниот телефон, чувствува како некоја рака ја фаќа за задникот; таа го гледа Павле, а тој ѝ намигнува. Јулија се симнува на следната станица и сама пешачи до училиштето.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ти си Павле. Зошто би ја допрел Јулија на тој начин? • Ти си Јулија. Како би се чувствувала кога Павле ќе те допре? Со кого би разговарале за инцидентот? • Вие сте родители на Јулија и таа ви кажува што се случило во автобусот. Како би се чувствувале? Како би реагирале? • Вие сте наставник и на двајцата ученици и дознавате за инцидентот. Како би реагирале? • Ти си соученик. Како се чувствуваш за тоа што се случи? Ќе реагираш некако? <ol style="list-style-type: none"> 3. Оставете 20 минути за дискусија во групата. 4. Потоа побарајте од тимот „Јулија“ да го раскаже инцидентот. Продолжете со барање од тимот на „Павле“ да ја кажат неговата страна од приказната. Потоа дозволете им на другите улоги да го продолжат разговорот. <p>Набљудувајте како улогите комуницираат и презентирајте ги</p>

	нивните страни на приказната. Поставувајте прашања доколку е потребно.
Завршување	Поканете ја групата да се собере повторно. Прашајте ги учесниците како тие се чувствуваат за активноста, нивното искуство со согласност и нивните размислувања за оваа тема.
Коментари / совети за фасилитаторите	Обично, дискусијата е вжештена! Нагласете дека учесниците треба да останат во „улогата“. Ако групата почне да ја прашува Јулија работи како „зошто разговараше со него, зошто не му кажа да престане или зошто не врескаше?“, важно е да се нагласи дека за такво нешто НИКОГАШ не е виновна жртвата. Поставувањето на тие прашања е обвинување на жртвата, што е често потрауматично од самиот инцидент. Жртвите веќе се обвинуваат себеси, па задачата на сите други е да се погрижат да се чувствуваат слушнати, безбедни и поддржани.
Ресурси	Ве молиме погледнете го <u>Прирачникот за училиштата за имплементација на инклузивно сексуално образование преку креативни методи: наставна програма за обука за ученици.</u>

Име на активностa	“На твое место“ (лице в лице)
Организација што ја дизајнираше/предложи активностa	КМОП Скопје
Формат или тип на активност	Играње на улоги
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Поттикнување на соработка помеѓу училишниот персонал и семејствата ● Информирање на родителите за содржините од областа на сексуалното образование ● Промовирање на стекнување основни знаења за теми од односите и сексуалното образование ● Зајакнување на капацитетите на семејствата во сексуалното образование
Број на учесници	До 20
Траење	60 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Печатени материјали од студија на случај или сценарија

<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поделете ги учесниците во групи или парови во зависност од бројот или учесниците и можните улоги во студијата на случај. Погрижете се во секоја група или пар да има барем еден родител и еден наставник. 2. Поделете печатени материјали од еден случај/сценарио на секоја група. <p>Предложени сценарија:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 15-годишна ученичка има момче кое бара од неа да му испрати фотографија како доказ дека е со другарките. ● Ученик е фотографиран од соученик во спортската соблекувална и, без негова дозвола, фотографијата се споделува во одделението. ● 17-годишна ученичка имала незаштитен секс со своето момче. ● Ученик не е сигурен дали неговата девојка дала согласност пред сексуалниот однос. ● Ученичка чувствува дека нејзин соученик ја демне. ● Ученик добил покана за состанок во живо по преписката со непознато лице на Интернет. <p>* Случаите и сценаријата може да се прилагодат врз основа на контекстот на училиштата и околината.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. По презентирањето на сценаријата, доделете ги улогите во групите. Улогата на ученикот треба да ја игра наставникот, а улогата на наставникот треба да ја игра родител. 4. Дајте им на учесниците 30-45 минути да ја развијат приказната за да најдат решение и замолете ги да замислат што би направиле кога би биле во иста ситуација. Дајте им слобода да воведат повеќе улоги или ликови кои ќе учествуваат во сценариото и да ги вклучат сите членови на групата. 5. Набљудувајте како улогите комуницираат, како се претставени сценаријата и како се развива приказната.
<p>Завршување</p>	<p>По играта со улоги, поставете ги следните прашања во пленарната група:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Како се чувствува личноста во вашата улога? ● Кои се нивните потреби? ● Кому може да се обратат за совет и поддршка? ● Што можат да направат родителите/старателите? ● Што може да направи училиштето?
<p>Стратегии кои се користат за промовирање на учеството на семејствата.</p>	<p>Преку согледување на перспективата на другите, родителите и наставниците можат подобро да ја разберат положбата на ученикот, како и значењето на улогата на училиштето и вклученоста на родителите.</p> <p>Работејќи на сценарија, родителите можат да научат нови пристапи и да развијат свест за нивната улога во поддршката</p>

	на нивните деца и училиштето во справувањето со прашања поврзани со сексуалното образование.
Коментари / совети за фасилитаторите	Можете да направите промени во содржината на предложените случаи, врз основа на потребите на локалниот контекст и со оглед на специфичната средина и училиштето. Би можело да биде корисно да се користат ситуации од реалниот живот и случаи со кои некои од наставниците или родителите се сретнале во минатото.

Име на активноста	Идентитет на родител, идентитет на наставник, како тие се вклопуваат заедно? (онлајн)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Anziani e Non Solo
Формат или тип на активност	Фокусна група
Цели	<ul style="list-style-type: none"> • Да се подигне свесноста за важноста на сексуалното образование уште од рана возраст • Да се подобри односот родител-училиште
Број на учесници	Максимум 10
Траење	45 минути
Подготовка	Активност – круг на идентитет
Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Објаснете дека ќе започнете активност за размислување и дека секој е добредојден да интервенира додека ги почитува интервенциите на другите. 2. Претставете ја темата на активноста велејќи „Тука сме да разговараме за темата сексуално образование, која е улогата на семејството, а која е улогата на училиштето. Сега ќе ви поставиме неколку прашања, кои ќе служат како ваш водич при справувањето со оваа тема“. 3. Поставувајте едно по едно прашање и дајте им време на учесниците да размислуваат: <ul style="list-style-type: none"> • За родителите: Дали станувањето родител имало влијание врз вашиот идентитет? Дали вашиот идентитет е променет од тогаш? Дали е можно да се зборува за родителски идентитет одвоен од вашиот? • За наставниците: Дали станувањето родител имало влијание врз вашиот идентитет? А во однос на вашата улога како наставник? • Како родители, како се однесувате во врска со

	<p>сексуалното образование со вашите деца? Дали се чувствуваат удобно при адресирање на темата? Дали веќе сте го направиле тоа?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Каков однос мислите дека треба да имаат училиштата и семејствата за да понудат активности за сексуално образование? Дали еден актер треба да има примарна, а друг секундарна улога или се подеднакво важни? • Што би можело да го олесни односот помеѓу училиштето и семејството во поддршката на сексуалното образование на младите? <p>Олеснете ја дискусијата меѓу учесниците и интервенирајте само доколку е потребно, при што ќе бидете непристрасни.</p>
Завршување	<p>Водете го конечното разгледување на нечија улога како родител и/или учител во рамките на училишниот контекст и во сексуалното образование. Доколку не произлезе од дискусијата, нагласете ја важноста на соработката помеѓу училиштето и семејството. И двете мора да бидат вклучени во сексуалното образование на младите.</p>
Коментари / совети за фасилитаторите	<p>Поставете ја целата активност за да обезбедите меѓусебно почитување помеѓу учесниците, важно е секогаш да потсетувате дека секој има право да зборува, но никој не е принуден да го прави тоа, само оние кои се чувствуваат удобно. Секоја интервенција ќе се почитува.</p> <p>Оставете време за учесниците да размислуваат за дадените прашања, не плашете се да оставите моменти на тишина, тие се подготвителни за размислување.</p>
Ресурси	<p>Графикон за идентитетски круг</p>

Име на активноста	Предизвик или можност? (Онлајн)
Организација што ја дизајнираше/предложи активноста	Merseyside Expanding Horizons
Формат или тип на активност	Jamboard
Цели	<ul style="list-style-type: none"> • Да се создаде безбеден простор за родителите да ги изразат своите грижи и предизвици при адресирање на теми поврзани со сексуалното образование
Број на учесници	5-10
Траење	Најмалку 45 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> • Jamboard или Padlet • Интернет врска
Подготовка	Фасилитаторот треба да се запознае со главните теми поврзани со сексуалното образование и човековите права

Опис чекор по чекор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побарајте од родителите и наставниците да споделат на Jamboard 3 предизвици поврзани со сексуалното образование: <ul style="list-style-type: none"> ● Предизвик што го доживеале како млади ● Предизвик како родител/наставник ● Предизвик од кој се плашат, но сè уште не се случил 2. Прочитајте ги напишаните предизвици и коментирајте дали има исти или слични предизвици. 3. Побарајте од учесниците да изберат барем еден наведен предизвик и да дадат предлози како да се соочат со него и ако е можно да го претворат во можност.
Коментари / совети за фасилитаторите	<p>Важно е секој да се чувствува безбедно да ги сподели своите предизвици; правејќи го тоа анонимно помага да се отвори за тешкотиите што може да ги има секој учесник.</p> <p>Како фасилитатор, треба да коментирате и да ги поддржувате дискусиите врз основа на вашето знаење и искуство. Погрижете се да сумирате и да ги нагласите можностите што се појавуваат во дискусијата.</p> <p>Важно е да се истакне дека предизвиците за возрасните често се можности да се разјаснат темите со младите и да се изгради доверба во долгорочните односи со нив.</p> <p>Како фасилитатор, може да нагласите и како предизвикот за родителот може да биде помалку тежок за наставниците и обратно. Затоа е од клучно значење да се зајакне дијалогот и соработката меѓу нив.</p>
Ресурси	<p>www.jamboard.google.com</p> <p>www.padlet.com</p>

Име на активноста	Создавање на Форум театарска претстава
Организација што дизајнираше/предложи активноста	La Xixa
Број на учесници	4-15
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Создавање на форум театарско дело за да ги адресирате прашањата за сеопфатно сексуално образование. ● Идентификување на улоги, ситуации и конфликти и алтернативи во текот на процесот.

	<ul style="list-style-type: none"> ● Поттикнување на креативноста и колективното создавање.
Траење	Минимум 3 часа, во зависност од процесот ова е активност што може да се продолжи
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Голем простор ● Реквизити или елементи за костими (по избор)
Подготовка	Објаснете ја методологијата што ќе се користи. Нагласете дека делото на Форум театар претставува конфликт од секојдневието, за да може публиката да генерира дебата околу овие прашања, а претставата се отвора за да може гледачите да учествуваат во претставата и да ја променат ситуацијата.
Опис чекор по чекор	<p>Во процесот на создавање се поставува проблематична или секојдневна ситуација предложена од групата учесници. Во овој случај, важно е групата да ги идентификува ситуациите поврзани со сексуалното образование.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поделете ги учесниците во групи од 5 лица. 2. Побарајте од секоја група да идентификува тема на која сакаат да се фокусираат. Може да се инспирираат од претходни активности или од лични искуства/приказни. 3. Побарајте од учесниците да создадат приказна на темата и да идентификуваат: контекст, ликови и конфликт. Обезбедете неколку водечки прашања за да го олесните процесот: <ul style="list-style-type: none"> ● Каде се случува приказната? Пример: училница, училиштен двор, семејна вечера, кога? ● Кои ликови се присутни и какви улоги играат? ● Кој е главниот конфликт? <p>Пример: Групата одлучува да работи на ситуација во училницата каде еден ученик е малтретиран поради неговата сексуална ориентација и наставникот е сведок на ситуацијата.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Поканете ги учесниците да се продлабочат во идентитетот на ликовите, нивните лични приказни, да ги вежбаат и да импровизираат дијалози. 5. Објаснете дека сега сите групи ќе бидат поканети да ја претстават својата претстава, која ќе престане во моментот на конфликт за да се даде простор на форумот, кој исто така ќе се вежба. 6. За време на форумот побарајте од учесниците да ги идентификуваат различните улоги на Театарот на угнетените: угнетениот, угнетувачот, сојузникот на угнетените, сојузникот на угнетувачот, неутрален. 7. Поканете ги учесниците да вежбаат замена на ликови. 8. Дајте повратни информации од секоја група за да ја

	подобрите презентираната ситуација.
--	-------------------------------------

Име на активност	Форум театар: Средба и дијалог меѓу семејствата, наставниците и учениците
Организација што ја дизајнираше/предложи активност	La Xixa
Формат или тип на активност	Работилница на лице во лице и презентација на претстави на Форум театар
Методологија	Форум Театар
Цели	<ul style="list-style-type: none"> ● Да се претстави перформанс на Форум театар, создаден во претходните сесии од групата. ● Да се поттикне дијалог меѓу училиштето, семејствата и тинејџерите. ● Да се дебатира за прашања поврзани со сеопфатно сексуално образование. ● Да се поттикне активното учество на луѓето од училишната заедница. ● Да се подигне свеста за потребата од сеопфатно сексуално образование.
Број на учесници	10 до 50 учесници
Траење	60 минути
Потребен материјал	<ul style="list-style-type: none"> ● Голема просторија со сцена или простор што може да ја исполни оваа функција ● Столчиња за публиката ● Потребни реквизити за театарска изведба ● Технички елементи како микрофон, звучници, по потреба.
Подготовка	<p>Пред да ја изврши оваа активност, групата мора прво да работи на: Креирање на Форум театарско дело.</p> <p>Неопходно е да се изврши претходна комуникација на настанот:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Подготовка на постер ● Покана до училишниот персонал, учениците, семејствата и училишната заедница ● Распространување преку училишните мрежи ● Други стратегии за распространување кои сметате дека се релевантни

<p>Опис чекор по чекор</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Добредојде: Посакајте ѝ добредојде на публиката и обезбедете краток вовед за проектот и настанот. 2. Спроведете кратка активност за запознавање за да ја активирате публиката, да го разбудите нивното внимание и да го поттикнете нивното активно учество. <p>Динамика на активирање: Да, Да, Да - Не, Не, Не</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Кажете низа кратки зборови (да, да, да - не, не, не - не, да, не итн.) и поканете ја публиката да ги повтори. ● Сега кажете ѝ на публиката дека инструкциите ќе бидат обратни: публиката е поканета да каже „Не“ кога ќе кажете „Да“ и „Да“ кога ќе кажете „Не“. Пробајте го неколку пати. ● Истото може да се направи, додавајќи на обратните Да и Не, други зборови. Нивото на тежина се зголемува секој пат кога се додаваат нови зборови. (на пр. Зборови: Да- Не, Игор-Ана, итн.) <p>1,2,3</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Поканете ја публиката да брои заедно со вас до три наизменично, така што кога ќе кажете 1, публиката вели 2, тогаш вие кажете 3 и публиката повторно започнува со 1 и така натаму. Пробајте го неколку пати. ● Сега побарајте од публиката да го замени бројот 1 со гест и звук. Пробајте го неколку пати ● Направете го истото со бројот 2 и 3. <ol style="list-style-type: none"> 3. По динамиката на активирање, објаснете дека претставата ќе започне и дека публиката е основен дел од неа бидејќи претставата ќе биде проследена со дебата/форум. 4. Поканете ја публиката да каже „акција“ со вас: 1, 2, 3 АКЦИЈА <p>Форум</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Во моментот на максимална напнатост, фасилитаторот ја запира сцената (актерите и актерките се смрзнуваат на сцената) и почнува да поставува прашања за да го води форумот. <ul style="list-style-type: none"> ● Што се случи во оваа сцена? ● Дали ова се случува во реалниот живот? Каде? ● Што правеше овој лик? 6. Откако заеднички ќе ја анализирате претставената сцена и ќе го идентификувате презентираниот
-----------------------------------	--

	<p>конфликт, прашајте ја публиката дали мисли дека нешто треба да се промени.</p> <p>7. Поконкретно прашајте дали одреден лик може да направи нешто посебно за да ја промени ситуацијата.</p> <p>8. Ако некој од публиката предложи нешто, поканете го да излезе на сцената, да замени актерка или актер и да ја преземе улогата на ликот за кој мислат дека може да направи нешто за да ја промени ситуацијата. За да ја подготвите интервенцијата, прашајте:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Во кој момент би сакале да интервенирате? <p>9. Сцената потоа се игра повторно, но со оваа нова променлива.</p> <p>Оваа шема се повторува онолку пати колку што публиката предлага алтернативи.</p> <p>10. По замената, форумот повторно се отвора за да се разговара дали нешто се променило.</p> <p>Ако гледачот/гледачката покаже отпор да излезе на сцената, можете да побарате од нив да им дадат совет на ликовите.</p> <p>За време на форумот, поканете ја публиката да разговара и да бара алтернативи за тоа што младите луѓе, семејствата и училишната заедница можат да направат во презентираниите ситуации.</p>
Завршување	<p>За завршување на настанот:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Заблагодарете им се на актерите, актерките и публиката за учеството. ● Резимирајте што беше дискутирано и најважните прашања што беа истакнати. ● По избор: побарајте од учесниците да го оценат настанот (може да биде преку формулар на Google).
Стратегии кои се користат за промовирање на учеството на семејствата.	<ul style="list-style-type: none"> ● Тековен дијалог со наставниците и училиштето за распространување на активноста. ● Учеството на учениците во активноста може да поттикне директно вклучување на семејствата.
Коментари / совети за фасилитаторите	<ul style="list-style-type: none"> ● Една од целите на оваа активност е да послужи како проба за истражување на алтернативи или различни сценарија кои се случуваат или би можеле да се случат во врска со сексуалното образование, за да се дискутираат и колективизираат ситуации.
Ресурси	Театар на угнетените - Augusto Boal: Форум театар

V. ИСКУСТВА ВО СЕКОЈА ЗЕМЈА

V.I ИСКУСТВОТО ВО ГРЦИЈА

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА НАСТАВНИЦИТЕ

Во Грција, пилот обуката се одржа во 2-та гимназија во Алимос на 8-ми и 9-ти февруари 2023 година од 14:00 до 20:00 часот, во која учествуваа 25 учесници. Групата вклучуваше наставници (од редовно и специјално образование), родители и училиштен персонал (психолози, училишна медицинска сестра и социјални работници). Учесниците беа избрани преку мрежата на училиштата и наставниците.

Пилотирањето беше многу успешно. Учесниците изјавија дека се многу задоволни од искуството и од целокупниот проект на пилотирањето. Стегнаа нови знаења, запознаваа нови луѓе, разменуваа идеи, разговараа за предизвикувачки теми и добро се забавуваа. Тие ја завршија обуката мотивирани да го променат начинот на кој постапуваат по прашањата за сексуално образование. Последната активност „Ајде да зборуваме за согласност“ функционираше особено добро бидејќи создаде жива дискусија на тема што е од голем интерес за родителите, наставниците и учениците. Учесниците уживаа во играњето улоги. Размислувањата по секоја активност беа, исто така, многу корисни.

Од гледна точка на фасилитаторот, ова искуство ја нагласи потребата од воведување на сексуално образование во националните училишни програми и давање дополнителна поддршка за наставниците и родителите.

Резултати и анализа на оценувањето на наставниците

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 4,2;
- Содржина: 4,6;
- Методологија: 4,9;
- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 4,7;
- Се чувствував слушнат: 4,9;
- Ниво на општо задоволство: 4,9.

Севкупно, сите наставници кои учествуваа во пилотирањето беа задоволни од програмата и сметаат дека тоа е многу добар прв чекор во воведувањето на сексуалното образование во училиштата. Тие ја истакнаа важноста на поддршката и соработката на семејствата. Наставниците уживаа во предложените активности, а особено во театарските кои вклучуваа играње улоги и говор на телото. Сите тие би ја препорачале обуката INCLUDED на своите колеги.

Со зборови на наставниците

Соработката меѓу училиштата и семејствата ќе биде најважниот чекор за програмата за сексуално образование во училиштата (Наставник 3, 2023).

Потребна ни е комуникација, соработка и отворени умови (Учител 6, 2023).

Тоа е важно поради клучната улога што ја има семејството. За да го надминам отпорот, разговарам и давам време (Наставник 13, 2023)

Резултати и анализа на оценката на семејствата

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 4,6;
- Содржина: 4,6;
- Методологија: 5,0;
- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 5,0;
- Се чувствував слушнат: 5,0;
- Ниво на општо задоволство: 5,0.

Сите учесници беа презадоволни од обуката. Сите тие ја истакнаа важноста на сексуалното образование во училиштата, додека некои од нив изјавија дека обуката им помогнала да ја променат нивната перспектива. Исто така, покрај општите знаења за сексуалното образование што ги стекнале, ги ценеле и предложените театарски активности. Сепак, важно е да се спомене дека само 2 од 5 учесници потврдија дека им веруваат на наставниците да имплементираат. Останатите сметаат дека не се соодветно подготвени да го сторат тоа.

Со зборови на семејствата

Им верувам на наставниците и воспитувачите затоа што верувам дека имаат алатки и знаење. Проблемот лежи во поддршката на семејството и верувам дека треба повеќе да работиме на тоа (Семејство 2, 2023).

Наставниците и воспитувачите не се добро информирани и едуцирани на оваа тема. Тие немаат алатки за да предаваат сексуално образование на училиште (Семејство 5, 2023).

V.II ИСКУСТВОТО ВО ИТАЛИЈА

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА НАСТАВНИЦИТЕ

Во Италија, пилотот беше спроведен онлајн преку Zoom за да се приспособат на распоредот на наставниците и тешкотијата да се состанат на одредена локација која не би била погодна за секого. Обуката беше поделена на три сесии помеѓу 6-ти и 27-ми февруари 2023 година. Во обуката беа вклучени 32 учесници, вклучувајќи воспитувачи, наставници, студенти по психологија и психолози.

Интересот за спроведените активности беше многу голем како и учеството и вклученоста на учесниците. Методологијата заснована на дискусија беше особено ценета бидејќи учесниците сметаа дека оваа практика не се охрабрува во нивниот секојдневен професионален живот. Сепак, учесниците рекоа дека се надевале дека ќе добијат поконкретна содржина за сексуалното образование. И покрај ова, влијанието на пилотот врз учесниците беше позитивно.

Резултати и анализа на оценувањето на наставниците

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 4,2;
- Содржина: 3,9;
- Методологија: 4,2;
- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 4,4;
- Се чувствував слушнат: 4,6;
- Ниво на општо задоволство: 3,9.

Активностите на пилотот и обуката беа високо ценети генерално, иако учесниците очекуваа да добијат повеќе содржини директно на темата сексуално образование и сексуалност како генерално, така и во контекст на интелектуалната, когнитивната и функционалната различност. Ова веројатно се должи на фактот што нема конкретна обука на оваа тема и наставниците и воспитувачите чувствуваат голема потреба да бидат поддржани и опремени со нови алатки и стратегии. И покрај тоа, тие рекоа дека се задоволни што имаа можност да размислуваат за презентираниите прашања и особено да споделат ставови меѓу колегите бидејќи тоа не се случува често во нивните вообичаени секојдневни активности.

Со зборови на наставниците

Првиот впечаток што го имаат децата на оваа тема доаѓа од семејниот контекст... така што родителите играат централна улога во овој дел од образованието, важно е да го разберат тоа. Можеби една работа што ја открив е да го одложам справувањето со темата кога ќе има реална потреба, но би било важно да се зборува за тоа однапред (Учител 6, 2023).

Важно е да се вклучат семејствата бидејќи сексуалноста е, исто така, дел од животот и личноста на вашето дете. Може да правите групи за обука за родители со содржина за сексуално образование. Се обидуваме да ги сфатиме сомнежите и да ги разбереме отпорите на семејството и да им дадеме простор (Наставник 10, 2023).

Секоја едукативна интервенција е подобра, доколку се вклучени поголем дел од луѓето. Генерално е поефикасна. За да ги вклучам семејствата, прво би прашал дали сметаат дека сексуалното образование е соодветно за нивното дете, а потоа би прашал дали веќе го направиле тоа. На крајот ќе прашам какво ниво на вклученост сакаат да имаат. Ако наидам на отпор, би покажал низа можности за интервенција и би прашал што сметаат дека треба да направат. Би се обидел да добијам дури и минимум вклученост (Наставник 19, 2023).

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА СЕМЕЈСТВАТА

Пилотот беше спроведен онлајн и поделен во три сесии од 6-ти до 16-ти март 2023 година. Во обуката беа вклучени 12 учесници, родители на деца на возраст од 8 до 15 години. Од нив 6 се родители на деца со интелектуална, когнитивна или функционална различност. Пилотот помина доста добро бидејќи вклученоста на учесниците беше многу позитивна. Меѓутоа, бидејќи тие беа учесници со мали деца или на друг начин сè уште не беа самостојни, беше тешко да се најде време од денот што би било соодветно за нив. Поради оваа причина, не сите учесници можеа да бидат присутни на сите сесии. Во секој случај, мала група стрпливо присуствуваше и го вреднуваше искуството како добра можност за размена на ставови и перспективи, поттикнати од „интимната“ димензија на групата. Иако оценувањето на пилотот од страна на учесниците беше добро, имаше генерално барање за повеќе активности и содржини кои директно се занимаваат со темата сексуално образование и сексуалност.

Резултати и анализа на оценката на семејствата

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 3,5;
- Содржина: 3,5;
- Методологија: 3,8;

- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 4,0;
- Се чувствував слушнат: 4,0;
- Ниво на општо задоволство: 3,8.

Во споредба со пилотот со наставници и воспитувачи, спроведувањето на активностите со родителите беше малку покомплексно бидејќи учесниците беа доста разновидни, и по возраст и по образовно ниво. И покрај тоа, целта за размислување и споделување беше постигната и учесниците беа задоволни што учествуваа. Навистина, различноста меѓу нив беше додадена вредност и причина за натамошно продлабочување на идеите, мислењата и верувањата на темата.

Со зборови на семејствата

Тоа не може да биде само делегирано на институцијата, туку мора да ги вклучи родителите, кои се првите воспитувачи (Семејство 3, 2023).

Мислам дека родителите не треба да бидат главни соговорници, освен ако децата експлицитно тоа не го бараат (Семејство 4, 2023).

V.III ИСКУСТВОТО ВО МАКЕДОНИЈА

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА НАСТАВНИЦИТЕ

Во Македонија, пилот обуката со наставници се одржа на 28 февруари 2023 година во просториите на канцеларијата на КМОП Скопје, во која беа вклучени 8 учесници: училиштен персонал (психолози, педагог, дефектолог) и професори од општи средни училишта и од едно специјално училиште.

Искуството беше многу успешно. Создадена е позитивна атмосфера во која сите учесници се чувствуваа удобно и ентузијастички беа посветени на активностите. Врз основа на вербалните повратни информации добиени од учесниците, можеме да заклучиме дека тие се многу задоволни од активностите и дека учеството на таква обука им било многу корисно, бидејќи им дало шанса да го прошират своето знаење, да се вмрежат и да воспостават соработка со други училишта. Учесниците особено уживаа во споделувањето и размената на своите искуства и предизвиците со кои се соочуваат при справувањето со сексуалното образование. Тие ги искористија своите лични приказни за да ги подготват театарските вежби и да учествуваат во интересни дебати.

Со цел понатамошно подобрување на обуката, учесниците предложија адаптација на активностите и теоретскиот дел на нивото на знаење на учесниците поврзани со темата, а исто така, подготовка на дополнителни ресурси и материјали (презентации/брошури) за поддршка на учесниците во теоретскиот дел и поголемо разбирање на одредена терминологија.

Учесниците беа навистина задоволни од целокупната организација на обуката. Како стручни лица од различни училишта имаа можност да ги споделат искуствата и практиките на секое училиште. Фасилитаторот и организацијата домаќин, исто така, имаа можност да ја прошират мрежата на соработници, притоа стапувајќи во директен контакт со потребите и предизвиците со кои се соочуваат училиштата и училишниот персонал. Организацијата понуди дополнителни работилници за целиот персонал и родителите во локалното училиште за специјално образование.

Резултати и анализа на оценката на наставниците

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 5,0;
- Содржина: 5,0;
- Методологија: 5,0;
- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 5,0;
- Се чувствував слушнат: 5,0;
- Ниво на општо задоволство: 5,0.

Професорите беа задоволни од учеството на пилот-работилницата и сметаат дека е добра основа за воведување на сексуално образование во училиштата. Од особена важност за нив е вклученоста, поддршката и партнерството со родителите за да можат да ја имплементираат оваа програма во училиштата. Со оглед на структурата на наставниците, на неколку од нив имаа потреба од понапредно знаење за оваа тема, особено алатки за вклучување на сексуалното образование во училиштата со деца со посебни образовни потреби. Иако активностите и алатките беа исклучително корисни за нив, тие сепак сметаат дека децата со предизвици во учењето и посебни потреби бараат поинаков метод за воведување сексуално образование. Беше нагласена и потребата од специјализирана обука и работилница и за учениците и за професорите. Од оценката на наставниот кадар произлегува дека ниту родителите ниту наставниците немаат доволно претходно знаење и литература по оваа тема. Сите се согласуваат дека материјалите обезбедени од проектот ИНКЛУДЕД се доста корисни и лесно можат да се применат во училишната средина преку соодветна обука на училишниот персонал.

Со зборови на професорите

Оваа активност беше добар начин да се види како оваа тема може да се третира со родителите, земајќи ја предвид локалната култура и средина. Мислам дека темата е претставена на едноставен начин и верувам дека родителите ќе бидат потворени за истражување на оваа тема (Наставник 1, 2023).

Родителите се клучниот фактор бидејќи тие се активно вклучени во одгледувањето/воспитувањето на децата. Понекогаш има предрасуди и родителите не знаат како да постапат. Поради ова, важно е самите родители да бидат подготвени, едуцирани на оваа тема, за да знаат како да им пристапат на своите деца. Можни се заеднички активности помеѓу родителите и училиштето (дебати, работилници и сл.) (Наставник 1, 2023).

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА СЕМЕЈСТВАТА

Пилот обуката со семејствата се одржа на 22 февруари 2023 година во просториите на канцеларијата на КМОП Скопје. Во обуката учествуваа 4 родители и 1 професор/психолог.

Учесниците беа многу задоволни од активностите и сметаа дека е многу корисно да учествуваат бидејќи можеа да го прошират своето знаење, да се вмрежат и да воспостават поблиска соработка со училиштето. Тие сметаа дека е корисно да научат да се справат со некои конкретни предизвици со кои се справуваат нивните деца и училиштето.

Она што недостигаше беше учеството на родители на деца со интелектуална, когнитивна и функционална различност. Сеопфатно претставување на главните теми на сексуалното образование би помогнало да се постават темелите на обуката, особено за оние семејства кои не се многу запознаени со употребената терминологија. Градењето на

кругот на доверба меѓу учесниците на почетокот им помогна да се чувствуваат поотворено, пријатно и да споделуваат лични искуства и предизвици. Овој аспект секогаш треба да се земе предвид кога се работи за толку чувствителни теми. Преку обуката, родителите имаат можност да ги разменат своите искуства и да заклучат дека сите се соочуваат со слични предизвици, што ги направи посигурни и отворени за изнаоѓање решенија наместо да ги избегнуваат проблемите. Како фасилитаторот така и организацијата ја проширија мрежата на соработници, можеа од прва рака да ги слушнат потребите и предизвиците на родителите и да размислат како да ја подобрат нивната соработка со училиштата.

Резултати и анализа на оценката на семејствата

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 5,0;
- Содржина: 5,0;
- Методологија: 5,0;
- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 5,0;
- Се чувствував слушнат: 5,0;
- Ниво на општо задоволство: 5,0.

Сите учесници беа задоволни од работилницата. Родителите се согласуваат дека сексуалното образование треба да биде присутно во училиштето, но не се сигурни дали тоа треба да биде вклучено како предмет. Родителите се согласуваат дека е потребно нивно вклучување во училиштето и активностите на нивните деца, што е предизвик со оглед на различноста на родителите - од социјално загрозувани семејства, оддалечени области, родители со пониско или без образование или родители кои самите имаат интелектуална, когнитивна или функционална различност.

Со зборови на семејствата

Важно е да бидеме вклучени во училишните активности и програми (Семејство 1, 2023).

Сметам дека е важно да се воведат сексуално образование во основно училиште (Семејство 4, 2023).

Мислам дека само мал дел од наставниците се подготвени. Тие ги немаат потребните алатки (Семејство 2, 2023).

V.V ИСКУСТВОТО ВО ШПАНИЈА

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА НАСТАВНИЦИТЕ

Во Шпанија, пилотот на наставниците се одржа помеѓу 9-ти и 26-ти јануари 2023 година. Првата и последната сесија беа спроведени онлајн, додека другите беа спроведени лице в лице. Првата сесија лице в лице беше искористена за да се идентификуваат очекувањата, стравовите и табуата кај наставниците преку активности кои промовираат внатрешно истражување и самооценување. За втората сесија, исто така, ги поканивме учениците да креираат претстави на Форум театар кои потоа ќе бидат претставени на сесијата со семејствата. На пилотот присуствуваа 8 наставници и 7 ученици на возраст од 15 до 16 години.

Учеството, посветеноста и интересот на наставниците беа високи и многу важни за развојот на пилотот. За време на пилотот беше генериран простор за учење, размислување и акција. Применетите методологии и активности беа добро прифатени и послужија како основа за претставите кои потоа беа изнесени на сцената. Учесниците изразија интерес да продолжат да се обучуваат за сексуално образование и рекоа дека би сакале пилотот да трае подолго. Наставниците го ценеа учеството на учениците во пилотот и сметаа дека е стратешки тие да се вклучат во претставите за да се мотивираат семејствата да помогнат. Генерално, обуката имаше позитивно влијание врз групата. На учесниците навистина им се допаднаа користените методи и ги идентификуваа алатките што можат да ги користат во нивната секојдневна пракса со учениците и семејствата за адресирање на сексуалното образование и други прашања.

Како фасилитатор, важно беше да се земе предвид не само содржината поврзана со сексуалното образование, туку и да се зајакне и вгради интеркултурна и интерсекциска перспектива во активностите.

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА СЕМЕЈСТВАТА-НАСТАВНИЦИТЕ

На 20 јануари, беа претставени две претстави на Форум театар создадени од наставници и ученици пред училишната заедница, формирана од други наставници (7), ученици (10) и семејства (15). Прикажавме и претстава создадена од "La Xixa Lab", театарската компанија на La Xixa.

Учеството на публиката на форумот беше од голема вредност, иако учениците повеќе сакаа да учествуваат отколку семејствата. Во однос на активноста, наставниците забележаа дека бројот на луѓе во публиката е идеален за прв настап. Тие забележаа дека семејствата се вклучени во активноста и сметаа дека има добар и отворен дијалог. Според евалуацијата, и семејствата и наставниците веруваат во важноста на темата сексуално образование и дека треба да се работи не само во училиштен контекст, туку и во семејната и социјалната сфера.

Присуството на семејствата беше олеснето со учеството на учениците во претставите и со форматот на дебатата како Форум театар. Тоа секако е активност што може да се повтори во иднина.

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА СЕМЕЈСТВАТА

По настанот Форум театар, семејствата беа поканети на онлајн сесија за да продолжат да дебатираат за нивните улоги и улогата на училиштето во сексуалното образование на нивните деца. Учеството не беше многу големо во бројки, но беше многу интересно. Во овој интимен простор, тие можеа опширно да разговараат, споделувајќи ги своите гледишта, мислења и искуства. Заклучокот беше дека сексуалното образование е неопходно и дека активностите INCLUDED им помогнаа да размислуваат за сексуалното образование. Тие високо ја ценеа користената методологија.

Резултати и анализа на оценката на наставниците

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 4,7;
- Содржина: 4,6;
- Методологија: 4,9;
- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 5,0;
- Се чувствував слушнат: 5,0;

- Ниво на општо задоволство: 4,8.

Има разлика помеѓу сесијата само со наставниците и сесијата со учениците. Кај првите, беше создаден интимен простор каде што можеа подлабоко да навлезат во нивните улоги и искуства во однос на семејствата и сексуалното образование. Наставниците го коментираа нивниот умор, обемот на работа и повеќекратните обврски, како и тешкотиите што постојат при работа со некои семејства и ученици.

Во однос на сексуалноста и сексуалното образование, некои од наставниците препознале дека се чувствуваат оддалечени од некои „нови“ концепти или работи кои не се случувале порано. Тие коментираат дека во денешно време, преку интернет, младите се справуваат со многу повеќе информации и дека одредени работи се нормализирани и дека не знаат како да се справат со овие прашања. Други велат дека сексуалноста и сексуалното образование ги доживуваат како нешто „природно“ и дека имаат намера така да пристапат во училиницата. Постои тенденција на сексуалното образование да се гледа од биолошка перспектива; некои наставници идентификуваат дека тоа е многу поширока тема, но не знаат или не се чувствуваат подготвени да навлегуваат во неа подлабоко.

Во однос на учеството на младите, наставниците коментираат дека тоа е збогатувачко искуство. Во однос на учеството на семејствата во активности, тие сметаа дека се охрабрува дијалогот, но тој мора да се одржува со текот на времето за да се видат промени.

Што се однесува до методологиите што се користат во пилотот, наставниците идентификуваа одредени театарски алатки и вежби кои може да се користат трансверзално, а кои можат да се применат во нивната работа.

Со зборови на наставниците

Мислам дека сите присутни беа сигурни дека тоа се прашања за кои треба да се разговара и дека има различни гледишта кои можеби се генерациски, иако не секогаш (Учител 4, 2023).

Верувам дека семејствата се многу малку вклучени и дека акции како овие можат да ја зближат образовната заедница, но ние сме уште далеку... тоа мора да се негува, не може да остане само еднократна интервенција (Наставник 7, 2023).

Научив дека со одредени чувствителни теми може да се работи на позабавен и подлабок начин преку изведувачките уметности и Форум театарот (Учител 2, 2023).

Семејствата и наставниците мора да работат заедно кога станува збор за менталното и физичкото здравје на нашите ученици (Учител 2, 2023).

Резултати и анализа на оценката на семејствата

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 3,8;
- Содржина: 4,4;
- Методологија: 4,6;
- Ниво на општо задоволство: 4,5.

Семејствата признаваат дека сексуалното образование не е нешто што е многу присутно во училиштата и дека и семејствата и наставниците имаат важна улога и потреба да соработуваат за да му пристапат на сексуалното образование на поприроден начин и надвор од неговиот биолошки аспект, туку со посебно внимание на неговите социоемотивни и афективни делови. Родителите тврдеа дека сексуалноста често се проблематизира и се третира од гледна точка на забрана и ризик.

Со зборови на семејствата

Им верувам на наставниците затоа што знам дека прават најдобро што можат. Но, наставниците не секогаш знаат сè. И понекогаш немаат поддршка од семејствата (Семејство 1, 2023).

Мислам дека образованието треба да го прават наставниците во училиштата... Родителите треба да си ја вршат работата дома (Семејство 2, 2023).

V.VI ИСКУСТВОТО ВО ОБЕДИНЕТО КРАЛСТВО

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА НАСТАВНИЦИТЕ

Во Обединетото Кралство, пилотот беше спроведен во март 2023 година и на него присуствуваа 9 учесници (наставници и младински работници) кои работат за организација наречена „Deaf Active“, партнер на Меѓународното училиште Broadgreen. Deaf Active е задолжена за организирање активности со глуви ученици.

Иницијативата наиде на голем интерес. Пилот активности беа ефикасни бидејќи беа ангажирани и доведоа до одлични резултати од учењето. Учесниците можеа да разговараат за предизвиците и можните решенија при работа на теми поврзани со сексуалното образование со младите. Активностите за интерактивна дискусија што се одржаа по активноста “The squares” овозможија безбеден простор за учесниците да ги споделат своите идеи и практики за тоа како да ги следат темите поврзани со сексуалното образование и родот во професионални услови со учениците. На почетокот на работилницата, комуникацијата беше предизвик поради недостигот на некои зборови во знаковниот јазик, но предизвикот беше надминат преку поголема комуникација меѓу фасилитаторите и толкувачите.

Работилниците имаа позитивно влијание врз учесниците. Тие можеа да научат за нивните улоги и да усвојат нови методи за ангажирање на младите во сексуалното образование на инклузивен начин.

Пилотот имаше позитивно влијание врз нашата организација. Можеме да добиеме посеопфатен поглед на клучните прашања со кои се соочуваат стручните лица и како нашата улога како социјални стручни лица би можела да ги поддржи. Фасилитаторите можеа да развијат повеќе сознанија за алатките и методите кои беа најефикасни меѓу учесниците, за да ги додадат и реплицираат во идните работилници на организациите.

Резултати и анализа на оценката на наставниците

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 4,1;
- Содржина: 4,6;
- Методологија: 4,4;
- Се чувствував пријатно да ги исказувам своите мисли: 4,1;
- Се чувствував слушнат: 4,7;

- Ниво на општо задоволство: 4,7.

Пилот активностите беа ангажирачки, а учесниците беа отворени за изразување и дискусија за предложените теми. Беа развиени некои дискусии и создадоа атмосфера за размена на идеи, предизвици и предлагање различни практики и решенија кои би можеле да се применат. Генерално, учесниците беа задоволни. Сепак, некои од нив одговорија дека сè уште имаат некои стравови што треба да ги надминат и дека би сакале да дознаат подлабоко за темата бидејќи е многу широка. Покрај тоа, тие напоменаа дека со задоволство ја следат оваа тема и што дознаваат повеќе за тоа како да се справат со предизвиците со младите луѓе и со нивните деца, бидејќи некои од нив биле родители, и така, ова ќе им помогне како на професионален така и на личен план.

Со зборови на наставниците

Игрите беа многу забавни и лесни за учество. Ништо не беше тешко. Имавме многу време да се изразиме (Наставник 4, 2023).

Се плашам, но понекогаш нема да го кажам тоа. Би сакал повеќе обука за да ги надминам овие стравови (Наставник 2, 2023).

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА СЕМЕЈСТВАТА

На работилницата присуствуваа 14 учесници, меѓу кои и 11 семејства кои се грижат за деца и млади луѓе со некаква интелектуална, когнитивна или функционална различност.

Пилотот помина многу добро, а соработката на учесниците беше одлична. Интерактивната дискусија, особено во вториот дел од работилницата, на учесниците им даде простор каде што можеа да го усовршат, рефлектираат и анализираат сопственото размислување за родот и полот, во исто време да пристапат до размислувањата на другите. Наидовме на одредени тешкотии во комуникацијата на почетокот на работилницата бидејќи добар дел од учесниците беа глуви. Сепак, сесијата беше успешна благодарение на поддршката од толкувачите.

Пилотот беше од клучно значење за нашата организација бидејќи ни даде шанса да разгледаме важни теми како што се различноста, како можеме да ги прифатиме и почитуваме мислењата на другите и нашата одговорност како социјални работници. Фасилитаторите, исто така, можеа да добијат дополнителни сознанија за алатките и техниките за кои учесниците сметаа дека се најкорисни, додавајќи ги и повторувајќи ги во следните работилници на организациите.

Резултати и анализа на оценката на семејствата

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 4,5;
- Содржина: 4,8;
- Методологија: 4,7;
- Се чувствував пријатно да ги исказувам своите мисли: 4,6;
- Се чувствував слушнат: 4,4;
- Ниво на општо задоволство: 4,6.

Поради нивната возраст и потекло, спроведувањето активности со семејства беше поголем предизвик отколку пилотот со наставниците и воспитувачите. Генерално, работилницата им помогна на учесниците да ги научат разликите помеѓу родот и полот и

како тие се важни во нивното општество. Како резултат на размислувањата што беа воспоставени на крајот на секоја активност, членовите на семејството беа охрабрени да учествуваат во вредни дијалози што им даде шанса да ги разгледаат и анализираат своите ставови за родот и полот во контекст на поголема дискусија меѓу другите луѓе. Генерално, присутните на работилницата изразија интерес за темата и сметаа дека ваквите теми се од суштинско значење за образованието на идните генерации.

Со зборови на семејствата

Не многу семејства поддржуваат различни родови идентитети. Сметам дека потребите треба да се комуницираат меѓу наставниците и родителите. Училиштата имаат доволно алатки, но начинот на кој ги користат не е најдобар (Семејство 3, 2023).

Мислам дека е важно да се претстави темата во училишната програма за младите да знаат повеќе за сексуалното образование (Семејство 4, 2023).

V.VI ИСКУСТВОТО ВО ХОЛАНДИЈА

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА НАСТАВНИЦИТЕ

Пилотот на Sexmatters за наставници се одржа во канцеларијата на Sexmatters, каде што имавме присутни шест луѓе, од кои пет пополнија евалуација за пилотот. Сите присутни луѓе се лидери на работилницата во тимот на Sexmatters, но тие не биле вклучени во проектот Included пред овој пилот. Од шесте учесници, три беа жени и тројца мажи, сите идентификувајќи се како квир/ЛГБТКИА+. Нивната возраст се движи помеѓу 20 и 35 години, а двајца од нив се луѓе со темна боја на кожа. Нивните видови образование беа различни: имаше мешавина од МВО (стручно), НВО (колеџ) и универзитет. Тројца живеат во Амстердам а тројца во Утрехт, што значи дека сите се од поголемите градови. Немаше религиозни учесници, но некои од нив имаат религиозно потекло или детство (христијанско и муслиманско).

Поради проблемите со кои се соочивме при поврзувањето со училиште кое всушност сакаше да го помине пилотот со нас, завршивме со пилотирање со членовите на тимот Sexmatters кои претходно не биле вклучени во INCLUDED проектот. Членовите на тимот Sexmatters се воспитувачи кои работат во училишта со предвидената возрасна група и со наставници речиси секојдневно, па затоа ги замоливме да го искушат пилотот како да се наставници кои никогаш немале обука за сексуално образование или имале малку. Благодарение на искуството на учесниците во работата со наставниците, тие открија дека е изводливо да ја преземат таа улога. И со нив тестиравме неколку делови од курсот за учење, бидејќи учесниците беа заинтересирани да видат каков е.

Креативните активности беа многу нови за повеќето учесници, бидејќи тие не се широко користени во холандското образование и образованието на наставниците. Некои учесници беа многу поентузијастички од другите, кои беа многу критични. Можеби има врска со тоа колку различните учесници беа отворени за покреативните или отелотворените методи што се користат, спротивно на тоа што тие се користат за повеќе „суви“ и методи фокусирани на теорија.

Како фасилитатори, сфативме дека е дополнително корисно за членовите на нашиот тим да го видат и искушат овој начин на настава, бидејќи би можеле да земеме во предвид инкорпорирање на покреативни или отелотворени методи во нашата сопствена обука за наставниците.

Резултати и анализа на оценката на наставниците

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 3;
- Содржина: 4;
- Методологија: 3,8;
- Се чувствував пријатно да ги искажувам своите мисли: 3,8;
- Се чувствував слушнат: 3;
- Ниво на општо задоволство: 3,2.

Ентузијазмот и евалуацијата на квалитетот за пилотот за наставници беа енорно разновидни меѓу различните наставници на кои бевме домаќини за пилотот. Интересно е што двајцата мажи беа многу покритични од трите жени кои го оценуваа. Бидејќи

имавме само пет луѓе да пополнат евалуација, не постои начин да се воспостави корелација или каузалност, но сепак беше интересно да се види.

Ентузијастичките и позитивни одговори главно се однесуваа на внатрешните работни делови на активностите: анализа на сопствените причини за предавање на сексуалното образование, како и вежбите за визуелизација за размислување за тоа што би направиле во одредена ситуација. Имаше позитивни мислења и за вклучување на семејствата во сексуалното образование, бидејќи, како што многу кратко кажаа двајца од учесниците: „Сексуалното образование се случува и дома и во училницата“ и „разговорите за сексуалното образование не застануваат во училницата, туку продолжуваат дома“. Некои од учесниците беа среќни да се подготват за разговор со семејствата во некои од вежбите за визуелизација, додека други рекоа дека повеќе би сакале да добијат совети и трикови како да водат таков разговор.

Во зависност од искуството и отвореноста кон креативните и отелотворени методи, овие активности можат да бидат малку надвор од комфорната зона на луѓето. Она што на еден од учесниците, исто така, му фалеше беа совети за тоа како да започнете да разговарате со вашите колеги и раководството на училиштето за воведување или зајакнување на наставната програма за сексуално образование во училиште.

Со зборови на наставниците

Сексуалното образование се случува дома, како и во училницата. Разговорите за сексуалното образование не запираат во училницата, туку продолжуваат дома (Наставник 1, 2023).

Важно е да се вклучат семејствата во сексуалното образование бидејќи тоа помага да се воспостави безбедна и неосудувачка средина за сексуалниот развој на детето (Наставник 2, 2023)

Мојот главен страв беше дека нема да можам да зборувам за сексот и сексуалноста на начин што е соодветен и пријатен за моите ученици, иако сметам дека сум доста запознаен со темата. Бидејќи морав да визуелизирам слично сценарио на обуката, можев да ја скршам и да ја предизвикам сопствената непријатност во разговорот за сексуалноста со учениците. (Наставник 3, 2023)

ПИЛОТ ОЦЕНКА НА СЕМЕЈСТВАТА

Ова се резултатите од пилот фазата на семејствата, која имаше за цел да ја оцени ефикасноста на семејните активности. Се одржа преку Zoom. Седум учесници присуствуваа на пилотот, од кои сите беа запознаени со Sexmatters, но претходно не учествуваа во проектот Included. Групата се состоеше од тројца мажи и четири жени, сите идентификувани како цисродови и хетеросексуалци и беа на возраст меѓу 35 и 50 години. Учесниците беа белци, живејат во урбани средини и поседуваа различно образовно потекло, од колеџ до универзитетски дипломи. Иако не се религиозни, некои учесници имале христијанско потекло или детство.

Поради откажување во последен момент од страна на училиштето, пилотот беше спроведен со семејства од мрежата на Sexmatters. Сите учесници веруваа дека сексуалното образование е од клучно значење и од нив беше побарано да ги оценат активностите не само од нивна, туку и од перспектива на родителите генерално.

Учесниците изразија ентузијазам за пилотот и изјавија дека уживаат да учествуваат во истиот. Тие сметаа дека на наставниците им се потребни дополнителни алатки за да обезбедат ефикасна настава за сексуално образование и дека овие алатки моментално недостасуваат. Иако не сите родители се согласија да бидат повеќе вклучени во сексуалното образование на нивните деца, некои изразија доверба во училиштата да обезбедат соодветно образование, доколку наставниците ја имаат потребната обука и ресурси.

Резултати и анализа на оценката на семејствата

На скала од 1 до 5 (каде 5 е максимална квалификација), следните ставки беа оценети на следниов начин:

- Траење: 4;
- Содржина: 3,7;
- Методологија: 3,5;
- Ниво на општо задоволство: 3,5.

Семејствата дадоа позитивни повратни информации за пилотот, при што повеќето изразија дека е корисен и дека ќе им го препорачаат на другите родители. Посебно беше ценета родовата активност „Не толку црно-бело“. Врз основа на повратните информации од учесниците, беа направени прилагодувања за да биде погодна за онлајн сесии. Наместо да се вклучат во дебатен стил, учесниците беа спарени во соби за да разговараат за родовите прашања. Учесниците открија дека форматот на дискусија е попривлечен од она што тие се навикнати да го добиваат од училиштата и ја ценеа можноста да разговараат за тоа како ги воспитувале своите деца и како родот влијае на нивното воспитување. Според нив, дискусиите поврзани со родот не треба да бидат спорни.

Семејствата сугерираа дека ќе биде неопходно да се знае што ќе предаваат наставниците за да разговараат за темата со нивните деца дома и да се дополни разговорот. Некои учесници сугерираа дека театарската презентација на оваа тема ќе послужи како корисен почеток на разговор, дури и за родителите кои не се согласуваат со предавањето на сексуалното образование на млади години. Тие сметаа дека правејќи го апстрактно и претставувајќи го во уметнички формат ќе го направи достапно и полесно разбирливо.

Со зборови на семејствата

Мислам дека сексуалното образование е посебен предмет во кој на наставниците им е потребна помош да ја постават сопствената референтна рамка и затоа добрата наставна програма како оваа е од клучно значење. Со тоа како алатка, мислам дека наставниците треба да бидат добро. (Семејство 4, 2023).

Мислам дека секој наставник не може да го направи ова, можеби треба да се фокусираат и на ова, наставниците кои го сакаат ова и се мотивирани треба да разговараат за ова, но тоа не треба да биде само обврска на наставникот по биологија (што беше нашиот случај). Значи, можеби тоа би можело да стане еден вид курс за обука за наставниците, кои потоа би можеле да предаваат сексуално образование на неколку паралелки. (Семејство 3, 2023).

Претстава проследена со сесија за споделување на знаење/поставување на прашања ми изгледа многу убаво. И тогаш можеби некои домашни задачи за децата да разговараат со нивните родители, за да се разговара и дома. (Семејство 1, 2023).

VI. ЗАКЛУЧОК

Проектот INCLUDED е проект на Еразмус+ во областа на училишното образование кој обединува седум партнери во шест земји: Merseyside Expanding Horizons во Обединетото Кралство, Anziani e Non Solo во Италија, КМОП Скопје во Македонија, La Xixa во Шпанија, Sexmatters во Холандија, Регионалната дирекција за основно и средно образование на Атика и КМОП - Центар за едукација и иновации во Грција.

INCLUDED има за цел да дизајнира и имплементира наставна програма за Сеопфатно сексуално образование (ССО), процес заснован на наставна програма на предавање и учење за когнитивните, емоционалните, физичките и социјалните аспекти на сексуалноста. Имаше за цел да ги опреми децата и младите со знаења, вештини, ставови и вредности кои ги зајакнаа да се грижат за своето здравје, благосостојба и достоинство; да развијат почитувани социјални и сексуални односи; да размислат како нивните избори влијаат на нивната и благосостојбата на другите; и да разберат и да обезбедат заштита на нивните права во текот на нивниот живот. Од друга страна, исто така, придонесе за усовршување на наставниците, проширување на нивните знаења и капацитети во однос на сексуалното образование и можност за генерирање на нов дијалог со учениците и семејствата.

„Вклучување на семејството во инклузивно сексуално образование: водич за училиштата“ е методолошки водич за наставниците и училишниот персонал за развивање на работилници за инклузивно сексуално образование за семејствата и училишната заедница. Методологиите кои се применуваат при креирањето и спроведувањето на предложените активности се: Педагошки пристап заснован на методологијата за Универзален дизајн за учење и Критичката педагогија на Paulo Freire; Методологија на критични инциденти; Театар на угнетените; Процесно ориентирана психологија.

Врз основа на тие методологии, конзорциумот дизајнираше и тестираше активности за наставниците и семејствата и модел за поттикнување на пристап на целото училиште кон сексуалното образование, и двете базирани на театарски техники. Навистина, употребата на креативни методи како што се играњето улоги и театарските игри се покажаа како ефикасни во едукацијата на младите луѓе, додека пристапите на критичка педагогија и педагогија на угнетените можат ефикасно да се користат за поттикнување дијалогски односи во групите.

Креативните и партиципативните методи се особено погодни за целите на проектот, бидејќи тие поттикнуваат активно учество, овозможуваат адаптација и персонализација на учењето, промовираат самоизразување и самодоверба и се пристапни и инклузивни.

Опишаните активности промовираат разбирање и комуникација меѓу наставниците, родителите и учениците. Тие вклучуваат групни дискусии, играње улоги и вежби за саморефлексија и имаат за цел да создадат безбедна и отворена средина каде што учесниците ќе можат да ги споделат своите искуства и перспективи. Активностите се дизајнирани да им помогнат на учесниците да стапат во контакт со нивната улога како стручни лица и да работат на нивната внатрешна мотивација: тие обезбедуваат содржина за сексуално образование и поттикнуваат дијалог за сексуалното образование помеѓу семејствата и училиштето.

Со цел да се создадат и тестираат активностите споменати претходно, конзорциумот INCLUDED спроведе истражување и 22 интервјуа со наставниците со цел да ја истражи важноста на семејствата и нивната поддршка за училиштата како средство за гарантирање на сеопфатно сексуално образование на учениците. Истражувањето сугерира дека на повеќето наставници им недостасуваат информации, обуки и алатки за адресирање на сексуалното образование. Истражувањето, исто така, сугерира дека наставниците треба да ги препознаат и да размислуваат за нивните сопствени табуа и самосвест за да бидат подготвени ефикасно да се справат со сексуалното образование. Конечно, резултатите сугерираат дека наставниците треба да работат со семејствата за да воспостават безбедна и неосудувачка средина за сексуалниот развој на децата. Всушност, истражувањето ја потврдува потребата од вклучување на семејствата во сексуалното образование, бидејќи тие имаат клучна улога во поддршката на учењето на нивните деца.

Последно, но не и најмалку важно, истражувањето сугерира дека наставниците и фасилитаторите треба да вклучат креативни и партиципативни методологии во нивните програми за сексуално образование со цел да го поттикнат учеството, самосвеста и слободата за справување со вакви важни, иако најчесто тешки, теми.

VII. РЕФЕРЕНЦИ

- Boal, A. (2002). *Игри за актери и не-актери*. Routledge.
- Boal, A. (1995). *Виножито на желбата: Методот на Boal на театар и терапија*. Routledge.
- Boal, A. (2006). *Естетика на угнетените*. Routledge
- Bratan, T., Fischer, P., Maia, M., & Aschmann, V. (2020). Имплементација на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попреченост: Споредба на четири европски земји во однос на помошните технологии. *Societies*, 10(4), 74. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/soc10040074>
- Cohen-Emerique, M. (2013). Por un enfoque intercultural en la intervención social. *Educación Social. Revista de Intervención Socioeducativa*, 54, p. 11-38
- Coudray, S. (2017). Театарот на угнетените. <http://www.culturematters.org.uk/index.php/arts/theatre/item/2455-the-theatre-of-the-oppressed>
- Elan Interculturel. (2019) <http://learningfromcultureshocks.eu/wp-content/uploads/2019/11/Reader-22Nov2019.pdf>
- Freire, P. (1970). *Педагогија на угнетените*. The Continuum International Publishing Group Inc
- Fernández-Aballí Altamirano, A. (2020). Важноста на Paulo Freire за комуникација за развој на општествена промена. Во: Servaes, J. (eds) *Прирачник за комуникација за развој и општествена промена*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-15-2014-3_76
- Giroux, H. A. (2010). Преиспитување на образованието како практикување на слобода: Paulo Freire и Ветувањето на критичката педагогија. *Иднини на политики во образованието*, 8(6), 715–721. <https://doi.org/10.2304/pfie.2010.8.6.715>
- Konstantareas MM, Lunskey YJ. Социосексуално знаење, искуство, ставови и интереси на лица со аутистичко растројство и доцнење во развојот. *Journal Autism Dev Disord*. 1997 Aug;27(4):397-413. doi: 10.1023/a:1025805405188. PMID: 9261666.
- Kelly, G.; Crowley, H.; Hamilton, C. (2009). Права, сексуалност и врски во Ирска: “Фино би било да ви се верува”. Британски журнал за потешкотии во учењето. 37 (4), 308–315 doi:10.1111/j.1468-3156.2009.00587.x
- Mindell, A. (1992) *Телото на сонитата во врските*. Penguin Books Ltd.
- Schaafsma, D., Kok, G., Stoffelen, J. M., & Curfs, L. M. (2015). Идентификување на ефикасни методи за учење на сексуално образование на лица со интелектуална попреченост: систематски преглед. *Журнал за истражување на сексот*, 52(4), 412–432. <https://doi.org/10.1080/00224499.2014.919373>
- Shih, Yi-Huang (2018). Некоје критичко размислување за критичката педагогија на Paulo Freire и нејзините образовни импликации. *Меѓународни образовни студии*. Vol. 11 (9).
- Siebelink EM, de Jong MD, Taal E, Roelvink L. (2006) Сексуалноста и лицата со интелектуална попреченост: проценка на знаење, ставови, искуства и потреби. *Мент ретард*. Aug; 44(4):283-94. doi: 10.1352/0047-6765(2006)44[283:SAPWID]2.0.CO;2. PMID: 16834465.
- Stabback, P. (2016) Што прави квалитетна наставна програма? *Тековно размислување бр.2 за актуелни и критични прашања во наставната програма и учењето*. УНЕСКО <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243975>
- Trabajo de procesos <https://www.trabajodeprocesos.net/en/process-work/>
- La XixaTeatre <https://en.laxixateatre.org/quisom>

УНЕСКО. (2016) Што прави квалитетна наставна програма? *Серија бр.2: Актуелни и критични прашања во наставната програма и учењето.*
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243975>
Светска Здравствена Организација (2006) https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1

VII. ИМПРЕСУМ

Координација на водичот и уредување
Daniela Eletti (La Xixa Teatre)

Авторство, пилотирање и уредување

Bo Associació La Xixa Teatre
Adrián Crescini
Daniela Eletti
Lorena Valencia Gálvez
Meritxell Martínez i Bellafont
Nicola Paganoni
Valentina Narvaez Bravo

Bo Merseyside Expanding Horizons
Anja Marojevic
Anna Bellan
Erisjan Bregu
Salma Aladdin

Bo Anziani e Non Solo
Laura Stanzani
Veronica Cattini

Bo КМОР Скопје
Кристина Василеска
Васка Бојаџи

Bo Подрачната дирекција за основно и средно образование на Атика
Aikaterini Arampatzi
Eleni Bogiatzidaki
George Balamotis
George Kosyvas
Naya Voemi

Bo Sexmatters
Dominique Borm
Vesper Veer Visser

Bo КМОР – Центар за едукација и иновација
ErameinondasKoutavelis
Marina Natsia

Дизајн и распоред на насловна страна

XXX

Превод

XXX (холандски)

XXX (грчки)

XXX (италијански)

Алфа Преводи- преведувач Никола Геровски (македонски)

XXX (шпански)

Распоред на преведени текстови

XXX (холандски)

XXX (грчки)

XXX (италијански)

Кристина Василеска (македонски)

XXX (шпански)

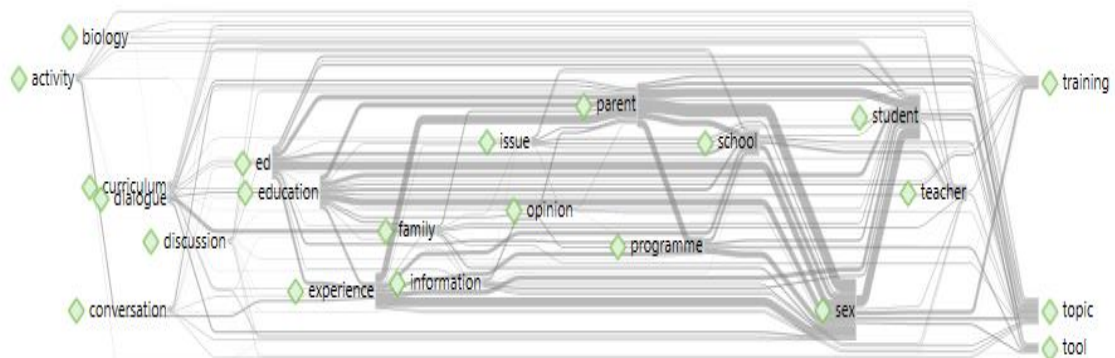
VIII. АНЕКСИ

Табела со најчесто заедничко појавување на кодови

	activity 35	answer 16	biology 7	conversation 38	curriculum 16	dialogue 32	discussion 32	ed 55	education 84	experience 124	familias 11	family 110	information 42	issue 25
activity 35			1		1	1		1	2	15			1	1
answer 16														
biology 7	1				1									
conversati... 38							1	4	2	3		3	2	1
curriculum 16	1		1				1	6	5	4			2	3
dialogue 32	1						1	5	11	1		27	1	1
discussion 32				1	1	1		4		2		1	2	2
ed 55	1			4	6	5	4		4	25		4	6	5
education 84	2			2	5	11		4		23		13	4	6
experience 124	15			3	4	1	2	25	23			6	2	4
familias 11														
family 110				3		27	1	4	13	6			6	4
information 42	1			2	2	1	2	6	4	2		6		2
issue 25	1			1	3	1	2	5	6	4		4	2	
opinion 7					1		2	3	1	1		1	2	4
parent 172	3			12	11	5	6	33	34	60		14	16	12
programme 56					2		2	17	11	26		1	1	
school 67	4		2		7	1	3	22	22	28		3	3	8
sex 163	2			6	7	15	4	55	46	61		15	9	11
student 119	6			3	6	1	3	14	30	32		10	15	12
teacher 67	4		7		2		2	5	12	4		10	6	1
tool 25	2									1				3
topic 53	6		1	5	6	1	3	15	5	8		6	9	11

Извор: самостојно направено. Меѓу најчесто појавуваните кодови/зборови претставени во оваа табела (со вредности кои се движат од 1 до 61 повторувања), кодовите на „родител“ и „искуство“; „пол“ и „искуство“; „секс“ и „об“; „сексуално“ и „образование“; меѓу другите. Овие кодови се „зборовите“ кои почесто се спомнуваат заедно во истиот пасус или реченица од интервјуираните луѓе.

Анализа на заедничко појавување на кодови (График на Sanky)

Дијаграмот Sankey е визуелна претстава на проток од еден сет на код/збор до друг. Кодовите што се поврзани се познати како јазли, а врските се познати како линкови. Во овој случај тоа може да се гледа како проток од кодови/зборови како „активност“ кон „биологија“, „наставна програма“, „дијалог“ и „разговор“. Постои силна поврзаност помеѓу „искуството“, „информациите“, „семејството“, „родителот“, „училиштето“ и на крајот „обука“ бидејќи тие се појавувале заедно или се многу често тесно поврзани. Посилните или пошироките врски покажуваат поголема зачестеност на овие кодови/зборови.

